

HADİS İLMİNDE İSNADIN OTORİTESİ VEYA AKLA RAĞMEN HADİS OKUYUCULUĞUNUN ÇAĞDAŞ BİR ÖRNEĞİ “RECM CEZASI” ÇALIŞMASINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Ahmet KELEŞ*

“Hadis ilmi akıl ilmi değil, nakil ilmidir.”

A. Fettah Ebû Gudde

Giriş

Bu çalışma, Hadis geleneğimizdeki “isnad”ın otoritesinin, rivayetleri okuma ve nakletmede akli ihmal edecek derecede etkili olduğunu, özel bir çalışmanın eleştirisi bağlamında göstermeyi amaçlamaktadır. Söz konusu çalışma; “*Recm Cezası*” adıyla yapılmış olan bir doçentlik tezi çalışmasıdır. Eser, İslam Dini’nde (İslam Hukû-kunda) zina suçuna verilen recm cezasının, Hz. Peygamber’in (a.s.) uygulamalarında olup olmadığını tespit edebilmek için temel Hadis kaynaklarımızda konuyla ilgili varid olan rivayetleri incelemeyi amaçlamıştır. Yazar, rivayetlerin/ Hadislerin İslam Hukûku açısından ne gibi hukûkî sonuçlar doğurduğunu da çalışma alanının içine almıştır. Ayrıca konuyla doğrudan ilişkisi nedeniyle, “*Recm Ayeti*” olarak rivayet edilen “*Zina eden yaşlı erkek ve kadını taşılayın*” mealindeki ayet ile ilgili rivayetleri de incelemiştir.¹

---

* Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı.

Eser, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Kur’an’da zina cezası ile ilgili ayetler ve ilgili yorumlar, ikinci bölümde; çalışmanın asıl amacı olan Sünnet’te recm uygulamasının olduğunu gösteren rivayetler, üçüncü bölümde ise; zinaya benzeyen fiiller konusundaki rivayetler üzerinde durulmuştur. Müellif, Hz. Peygamber’in recm cezasını uyguladığına dair rivayetleri senetleri bakımından incelemiş ve rivayetlerin sonunda, kendi kanaat ve görüşlerini de belirtmiştir.

Müellif, Hz. Peygamber’in dört ayrı recm uygulaması yaptığını belirtmiştir. *Birinci* uygulama; iki Yahûdî’nin, *ikincisi* Mâiz b. Mâlik’in, *üçüncüsü* Cüheyneli bir kadının, *dördüncüsü* ise bir işçinin recm edilmesi (Asîf olayı olarak nakledilmektedir) ile ilgili rivayettir.

Biz bu çalışmada söz konusu eserde nakledilen Mâiz b. Mâlik’in recm edilmesiyle ilgili rivayetlerin metinlerini ve müellifin bu metinleri okuyuş tarzını eleştirmeye çalışacağız. Eserin, yukarıda belirtmiş olduğumuz recm uygulamalarına ilişkin olarak incelediği rivayetlerin bütününe eleştirmek gibi bir amacımız yoktur. Çünkü buna bir makalenin hacmi izin vermez. Ancak üzerinde durmayı düşündüğümüz örnek olay (rivayet), eserin bütününe hakim olan rivayetlere bakış açısını ve değerlendirme mantığını göstermeye yetecek niteliktedir. Bu nedenle, eleştirimizi bir örnek ile sınırlı tutmayı yeğledik. Ancak eleştirimiz, bir örnekten hareketle rivayetlerin bütünüdür. Burada şu noktayı da belirtmemiz gerekir: Makalemizin eleştirdiği şey, eserin bizzat kendisi değil, eserin rivayetleri değerlendirme yöntemidir.

Belirtmeye çalıştığımız çerçevede konuyu ele almaya geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlaması bakımından geleneksel bakış açısını yansıtan benzer bir hadis okuyuşundan kısaca bahsetmek istiyoruz. Çağdaş bir hadisçi olan Ebû Gudde, “*Hadis İlmi*” ile ilgili bir söyleşide, Hadis geleneğimize hakim olan anlayışı şu şekilde ifade etmiştir:

---

¹ Bu ayet ile ilgili geniş bilgi için müellifin eserine bakılmalıdır. Yusuf Ziya Keskin, *Recm Cezası*, Beyan Y., İstanbul, 2001, s. 93-111. Bu konuda daha geniş bilgi ve farklı görüşler için bkz: Şaban Karataş, *Şia’da ve Sınnî Kaynaklarda Kuran Tarihi*, İstanbul, 1996, s. 190-96.

“M. Görmez: Asrımızda hadis ile ilgili en çok kullanılan bir ifade var “ Metin Tenkidi”. Metin tenkidini isnad tenkidinin önüne almak isteyen ilmi çevrelerimiz var. Kısaca metin tenkidi konusunda neler düşünüyorsunuz?”

Ebû Gudde: Eğer metin tenkidinden, hadis metninin şaz ve muallel olmamasını anlıyorsanız, bu, ilk asırlardan beri var olagelmıştır. Ancak, metin tenkidinden, akılcı bir süzgeçten geçirmeyi kastediyorsanız ben derim ki, metin tenkidinden önce bu yeni akılcılığı tenkid edelim. Hadis ilminde asıl olan isnada bakmaktır. Zira isnad, hadisi bize ulaştırın yoldur. Eğer isnaddan şüphe ediyorsak eleştirmemizde hiç bir beis yoktur. Ancak bütün râviler sika ise, hem tahammül hem de eda bakımından zabıt ve güçlü iseler neden onları itham altında bırakalım? Hadisin yorumu farklı olabilir.”²

Muhammed Gazalî’nin³ rivayetlere akılcı yaklaşımı ile ilgili sorulan bir soru sadedinde ise şöyle demiştir:

“Üstaz Gazâlî, âlim, fâzıl, ihlaslı büyük bir davet adamı idi. Ancak bir çok konuda, Mısırlıların kendi ifadesiyle Mahhahî (akılcı) davranmıştır. Herşeyi akıldan konuşmuştur. Oysa, *hadis ilmi akıl ilmi değil, nakil ilmidir.*”⁴

M. Görmez’in, Aişe’nin (58/680) bir kısım sahabenin rivayetlerine olan itirazlarını nasıl değerlendirdiğini sorması üzerine ise, Ebû Gudde şu cevabı vermiştir:

“Hz. Aişe’nin bir itirazını ele alalım. Hz. Ebû Hureyre’nin (57/679) rivayet ettiği, ‘*Üç şey uğursuzdur: Kadın, ev, at*’ haberini duyduğu zaman hemen buna karşı çıkmış ve Ebû Hureyre’nin hata ettiğini söylemiştir. Hz. Aişe’ye göre, Hz. Peygamber, sözün başında Yahudilerin böyle dediğini söylemiş, ancak Ebû Hureyre bu kısmı işitmediği için böylesi bir sözü Hz. Peygambere izafe etmiştir. Bu o hadisi eksik işittiğini gösterir yoksa uydurduğunu değil.”

---

² Mehmet Görmez, *Abdulfettah Ebû Gudde İle Sünnet ve Hadis Üzerine Bir Söyleşi*, İslâmî Araştırmalar Hadis Sünnet Özel Sayı, C. 10, Sayı, 1-2-3, 1997, s. 139.

³ 1917 yılında Mısır’da doğan M. Gazâlî 1941 yılında Ezher’den mezun olmuştur. Hem yazar hem de davetçi olarak faaliyet göstermiştir. Pek çok eser veren M. Gazâlî’nin Türkçeye kazandırılan eserleri ise şunlardır: *Fıkhu’s-Sîre* Risale Yayınları’nda, *Müslüman Ahlakı* Ribat Yayınları, *Nebevî Sünnet* adlı eseri de İslâmî Araştırmalar tarafından neşredilmiştir.

⁴ Görmez, *a.g.d.*, s. 138.

Ebû Gudde’ye göre, Aişe hadisi tam işitmiştir. Ebû Hureyre ise baş kısmını duymadan nakletmiştir. Dolayısıyla burada bir problem yoktur. Çünkü Ebû Hureyre hadisi eksik nakletmiştir, uydurmamıştır.

Bu bakış açısı, her iki rivayeti de kabul eden geleneksel bakış açısıdır. Bu anlayışa göre, isnadı güvenilir olarak gelen her iki rivayeti de kabul etmek gereklidir. Nitekim öyle de olmuş ve her iki rivayet de literatüre geçmiştir. Her iki rivayetin (ihtiva ettikleri anlam bakımından) birinin tam, diğerinin de eksik olarak sahih isnadlar ile nakledilmesi, tam anlamıyla akla rağmen bir okuyuş örneği ve “İsnad”ın otoritesinin bir tezahürüdür. Çünkü, eksik haliyle nakledilen hadis dinin temel ilke-leriyle çeliştiği için *salt aklın* bu hadisin rivayet edilmesine ve hadis külliyatı içerisinde yer almasına izin vermemesi gerekirdi. Böylece hadis literatüründe sadece tam olan hadisin nakledilmesi mümkün olurdu. Salt aklın gereği budur. Fakat, isnadçı okuyuş ve nakilcilik bu akılcı bakışı engellemiş ve bu sayede her iki rivayet de hadis mecmualarına girebilmiştir. Hatta gariptir ki, eksik olan rivayet en müteber hadis kitaplarında, tam olanı ise ikinci dereceden veya daha aşağı tabakadaki eserlerde nakledilmiştir.⁵ Aklın icabı yerine getirilmemiş ve isnadın tartışılmaz otoritesi metnin olduğu haliyle kabulünü dayatmıştır. Böylece Ebû Hüreyre’nin rivayeti⁶ hadis mecmualarında yer almıştır.

İsnadın doğurduğu bu olumsuz durum, İslam’ı doğru anlamak niyetinde olanlara çok önemli bir malzeme sağlamış ve bu gibi rivayetleri dinin aleyhinde, propaganda aracı yapmışlardır. İlhan Arsel’in “*Şeriat ve Kadın*” isimli eseri, bu

---

⁵ Uğursuzluğun üç şeyde olduğunu bildiren eksik rivayet şu kaynaklarda sahih isnadlar ile nakledilmiştir: Buhârî, Ebû Abdillâh b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul, 1979, Tıb, 43,54 ; Cihâd, 47; Nikâh, 17 ; Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kureşî, *Sahîhu Muslim*, yy., tsz., Selâm, 115,120; Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'âs es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen*, Humus, 1969, Tıb, 24; Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, Beyrut, tsz., Edeb, 58 ; Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünen*, Beyrut, tsz., Hiyel, 5; İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen*, yy., 1975, Nikâh, 55 ; Mâlik, İbn Enes, *el-Muvattâ*, Beyrut, 1989, İstîzân, 22; İbn Hanbel, Ahmed, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Beyrut, tsz., II, 8, 26, 115, 126.

⁶ Bu konudaki rivayetler sadece Ebû Hüreyre'den gelmemektedir. Ayrıca, İbn Ömer, Sehl b. Sa'd gibi daha pek çok sahâbiden gelmektedir. Yukarıda vermiş olduğumuz kaynaklara bakılabilir.

konudaki hassasiyetimizde ne derece haklı olduğumuzu göstermeye yetecek örneklerden birisidir.⁷

Ebû Gudde'ye ait olan yukarıdaki ifadeler, geleneksel Hadis okuyuculuğunu ve hadisçilerin rivayetler karşısındaki tutumlarını gayet güzel bir şekilde göstermektedir. Gerçekten de Hadis İlmi isnad merkezli ve isnadın otoritesi üzerine kurulmuş bir ilimdir. Bunun nedenini, ilk devir Hadis faaliyetlerinin tarihsel şartlarında aramak gerekir. Çünkü Hadislerin tedvin devrinde hadisçiler için asıl olan güvenilir râvilerden hadislerin toplanması idi. Öncelikli olan bu gaye, Hadis ilmini isnad merkezli bir ilim haline getirmiştir.

İsnadın bu derece önem kazanmasının nedeni kuşkusuz “güven” problemidir. İbn Sîrin'in (110/732) ifadesiyle, insanların birbirlerine güvendikleri devirde, ne isnad, ne de güven problemi vardı. Fitnelerin zuhuru ve güven ortamının bozulmasıyla; “Kâle Rasûlullah/ Rasûlullah buyurdu” diyen bir kimseye, “bunu kimden duydun?” diye sorma zorunluluğu doğmuştur.⁸ İbn Mübârek (181/803) ve diğer bir çok alimin görüşüne göre bu tutum, insanların diledikleri gibi hadis rivayet etmelerini engellemek için benimsenmiştir.⁹

Görüldüğü gibi, isnadın Hadis ilminde ortaya çıkışını hazırlayan ve zorunlu kılan tarihsel bir ortam vardır. Yani isnad, alimlerin masa başında geliştirmiş oldukları bir yöntem değil, rivayetleri korumak için baş vurulmuş tarihî bir çaredir. Hadisin sıhhatini tespit için daha sonra ortaya konulacak olan diğer şartlar -râvinin adâleti, zabtı, isnadın ittisâli vs.- da aynı maksatla geliştirilmiştir. Bu maksadı bir kez

---

⁷ İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*. Bu eser, tamamen yukarıda ifadeye çalıştığımız ve makalenin bütününde ifadeye çalışacağımız isnadın otoritesi sayesinde nakledilen problemleri rivayetlerden oluşmuş anti-İslam propagandaları içeren bir kitaptır. Ancak, itiraf edelim ki, müellifin eline verilen rivayetlerin sorumluları isnadçı Hadis geleneğimizin müellifleridir. “Hadis ilmi isnad ilmidir” şeklindeki inanç, bu gibi eserlerin doğmasına imkan hazırlamıştır. Bkz: İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, Kaynak Yay., İstanbul, 1997.

⁸ Müslim, Mukaddime, 15.

⁹ Müslim, Mukaddime, 15. İbn Mübarek burada; “İsnad dindendir. O olmasaydı, dileyen dilediğini söylerdi” demektedir. İbn Sîrin de; “Bu ilim (hadis) dindir. Dininizi kimden aldığımıza dikkat edin.” demiştir.

daha ifade etmemiz gerekirse o; hadisleri nakleden ravilerle ilgili “güven” problemini çözebilmektir.

Acaba getirilen bu şartlar, kendilerinden beklenen maksadı hasıl edebilmişler midir? Gerekli güven sağlanabilmiş midir? Hadis tarihinde, bu soruların cevabı sayılacak yüzlerce cilt kitap telif edilmiştir. Hâlâ da edilmektedir. Bu konuda yakın zamanda yazılmış, oldukça kapsamlı bir çalışma olduğunu belirtmemiz gereken M. Hayri Kırbaçoğlu’nun “İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi”¹⁰ adlı eseri, yukarıda sormuş olduğumuz soruların cevaplarını bulmaya çalışmaktadır. Ayrıca tarafımızdan yapılan ve henüz yayınlanmamış olan “Sahih Hadisin Tanımı” adlı çalışmamız da aynı problemleri ele almaktadır. Bu problemin halen üzerinde çalışılıyor olması isnad sisteminin, hadislerin sıhhatinin tespitinde yeterli bir kriter olmadığını göstermektedir. Ancak, buradaki “yeterli olmamak” ifadesinin, “gerekli olmamak” anlamına gelmediğini belirtmeliyiz.

Çalışmamızda elbette yukarıdaki soruların cevabını bulmayı amaçlamıyoruz. Çünkü amacımız bu değildir. Burada, isnadçı hadis okuyuculuğunun tarihimizde nasıl “akla rağmen” bir konuma geldiğini, bunun da beraberinde nasıl âdeta “akılsız”¹¹ bir okuyuculuğu ve nakilciliği doğurduğunu göstermek istiyoruz. İşte bu durum nedeniyledir ki, hadis mecmualarımız ihtilafli rivayetler, çelişkili nakiller ile dolmuş ve taşmıştır. İsnadın hegemonyası ve otoritesi aklın bu çelişki ve tezatları görüp dile getirmesine izin vermemiş, aksine görmemesini sağlamıştır. Hadis tarihimizdeki “aklın” hemen hemen biricik görevi, “isnad” sistemiyle elde edilen çelişkili rivayetlerin cem ve te’villerini yapmak, müellifi ve râviyi haklı çıkarmanın formüllerini icad etmekle sınırlı kalmıştır. Halen elimizde bulunan hadis şerhlerini okuduğumuzda, bu söylediklerimizin pek çok örneklerini görebilmemiz mümkündür. Söz konusu eserlerin gerçekten zeki/akıllı müellifleri, isnad sisteminin bu ağır baskısı altında öylesine

---

¹⁰ Kırbaçoğlu’nun bu eserinin özellikle ‘isnad’ ile ilgili kısmı konumuz açısından son derece önem arz etmektedir. İfadeye çalıştığımız tezimizin daha iyi anlaşılması için bu kısma bakılmasında yarar vardır. M. Hayri Kırbaçoğlu, *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1999, s. 38-53.

¹¹ Buradaki akılsız tabirinden gündelik dildeki kullanımını değil, akli dikkate almadan yapılan okuma tarzı kastedilmektedir.

akla rağmen bir okuma örneği vermişlerdir ki, bu tür bir okuyuş ancak Hadis geleneğimizde vardır, diyebiliriz. Gerçi isnad sistemi o devir İslâmî İlimlerin hemen hepsinin ortak bir metodolojisini oluşturduğu da bir gerçektir. Ancak, hadis ilmindeki yeri tam anlamıyla otoriterdir.

İsnad sisteminin haiz olduğu otorite, tedvin döneminden itibaren metodolojik bir “*paradigma*”ya dönüşmüştür. “*İsnad Paradigması*” diyebileceğimiz bu durumun çok kısa bir felsefi tahlilini yapmak istiyoruz.

M. Âbid el-Câbirî, çağdaş filozoflardan Lâlânde’den naklen “*akıl*” ile ilgili önemli bir ayırımdan bahsetmektedir. Akıl; biri “*Oluşturucu – el-Aklu’l-Mükevvin*” diğeri de “*Oluşturulmuş – el-Aklu’l-Mükevven*” olarak iki kısımdır. *Oluşturucu Akıl*; “Her insanın eşyanın ilişkilerini kavramak suretiyle bütün insanlar tarafından değişmez olarak kabul edilen temel ve determinist ilkeler çıkarsayabilme melekesidir.” *Oluşturulmuş Akıl* ise; “Çıkarsamalarımızda dayandığımız kural ve ilkelerin toplamıdır.” Diğeri bir ifadeyle; “Herhangi bir dönemde onaylanan ve genel kabul gören kurallar manzumesi olup o dönemde kendisine mutlak değer izafe edilen bir olgudur.”¹²

Cabirî’nin akla ilişkin yapmış olduğu bu taksimden hareketle, oluşturulmuş aklın, oluşturucu aklın bir ürünü ama, “*Paradigma*” haline gelmesiyle de kendi otoritesini dayatan bir aklı süreç olduğunu söylememiz mümkündür. Bu süreçte oluşturulmuş akıl/paradigma tam anlamıyla otoriterdir. Hadis ilmi geleneğindeki isnad sistemi, tarihsel koşulların zorlamasıyla, oluşturucu aklın icad ettiği bir sistemdir. İsnad ile ilgili tüm kurallar da bu aklın bir ürünüdür.¹³ Bu süreç oluşturucu aklın, çıkarsama devresidir. Akıl bu devrede kuralları belirler. Daha sonraki süreç ise

---

¹² M.Âbid el-Câbirî, *Arap- İslam Aklının Oluşumu*, (terc. İbrahim Akbaba), Kitabevi Yay., İstanbul, 2000, s. 15.

¹³ Gerçekten de Hadis tarihimizin bu alanda yapılmış çok zengin bir birikimi vardır. Özellikle ravilerin biyografileri alanında yapılan çalışmalar her türlü taktirin fevkindedir. Rical edebiyatı, Tabakât kitapları, Cerh ve Ta’dil eserleri, isnad sisteminin sağlıklı sonuçlar vermesini sağlamak için meydana getirilmiş büyük çalışmalardır. Bu çalışmaların günümüz teknolojisinden de yararlanılarak daha mütakamil hale dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu hususta geniş bilgi için bkz: M. Hayri Kırbaoğlu, *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, s. 50-53.

bu kuralların paradigmaya dönüşmesi, yani oluşturulmuş akla intikali sürecidir. Tarihimizde çok uzun bir süre bu “İsnad Paradigması” Müslüman alimlerin oluşturulmuş aklını ifade etmiştir.

Oluşturulmuş Aklın/Paradigmanın en önemli özelliği yeni bir paradigmaya izin vermeyen otoriter tutumudur. Paradigmanın bu özelliği nedeniyledir ki, tarihi geleneğimizde yeni bir paradigma çok uzun bir süredir oluşmamıştır. Ancak, her paradigmanın yine oluşturucu aklın sayesinde yeni bir paradigmayı doğurduğu da tarihi bir gerçektir.¹⁴ Bugün hadis ilmi alanında yapılan birçok kıymetli çalışma -ki bunlar geçmiş paradigmayı sorgulayan çalışmalardır- İslami ilimler için yeni bir metodolojinin doğacağına işaretlerini vermektedir. Zira Oluşturucu Akıl ile Oluşturulmuş Aklın tarihi devinimleri bunu gerektirmektedir.

İsnad sisteminin, ravilerin güvenilirliklerini tespit esasına dayanan yöntemine karşı bugün, metnin anlamını ve anlamayı ön plana çıkaran hermenötik (yorum bilim) yöntemleri, hadis ilminde kullanılabilecek daha sağlıklı bir metodolojiyi geliştirmeye imkan sağlamaktadır. Geleneğimizdeki hadis çalışmalarında, isnadın gölgesinde kalarak göz ardı edilmiş olan hadis metinleri, geliştirilmeye çalışılan yeni metodolojide merkezî bir konum kazanacaktır. Bunun anlamı; “*isnad sistemi ile elde edilen sonuçların hiç önemi yoktur*”, demek değildir. Ancak, yeni bir dengenin (isnad/metin dengesi) kurulması gerektiği ise aşikardır. Metnin, özellikle yazılı metinlerin, çağdaş yorum bilimdeki bu önemi nedeniyle P. Ricoeur’un konumuzla ilgili bir açıklamasını iktibas etmek istiyoruz:

“Sözlü söylemde, konuşan kimsenin öznel niyeti ile söylemin anlamı öylesine örtüşür ki konuşmacının ne demek istediğiyle, söylemin ne anlama geldiğini anlamak aynı şey olur. Yazılı söylemde ise, yazarın kast ettiği zihinsel niyet ile kaydedilen metnin anlamı ayrılmıştır. Metnin söylediği şey, yazarın söylemek istediği şeyden daha önemli hale gelmiştir. Çünkü yazıda, söylemin anlaşılma için yardım aldığı sözel olmayan süreçler (tonlama, konuşma tarzı, mimikler, jestler) kaydedilmemiştir. Metnin bu özelliği nedeniyle artık yazarın fiziksel ve psikolojik varlığının bir anlamı

---

¹⁴Ömer Demir, *Bilim Felsefesi*, Ağaç Yay., İstanbul, 1992, s. 55-57.

kalmamıştır. Anlamı ancak anlam kurtaracaktır. Yazarın niyeti ne olursa olsun artık anlamı anlamın kurtaracağını söylemek, artık söylemin bu zayıflığını ancak yorum kurtarabilir demektir.”¹⁵

Ricoeur’a göre, söyleyen ile anlayan aynı zamanda/zeminde iseler anlama problemi çok fazla değildir. Ama, söyleyen kendisini yazılı bir metin aracılığıyla muhatabına anlatmak durumunda ise, yazılı metnin kendisi, anlayan özne için o metnin yazarından daha önemli hale gelmiştir. İşte bir yazılı metin için anlayan özne bu derece önem kazanınca; isnad sistemi ile ve çoğu da mana ile rivayet edilen hadislerin anlaşılmasında, metnin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Hadis mecmualarında tahriç edilen (nakledilen) rivayetlerin büyük bir çoğunluğu, ihtiva ettikleri anlamların ortaya çıktığı bağlamı, sebab-i vürûdu (sözün söylenmesine neden olan durum), anlamın anlaşılmasını kolaylaştıran jest ve mimikleri ihtiva etmezler. Halbuki bunlar, doğru bir anlama için son derece önemlidirler. Rivayetlerde mevcut olan bu eksikliğin giderilebilmesi, metnin yeniden kurulması ve sözü edilen yan unsurların (anlamayı kolaylaştıran unsurlar) kısmen yeniden oluşturulmasıyla mümkün olabilmektedir. Çağdaş yorum bilim ve Hermenötik yöntem, bu alanda bize yardımcı olmaktadır. İzaha çalıştığımız hususlar, aşağıda eleştireceğimiz hadis metinlerinde ve onlarla ilgili yorumlarda, daha açık bir şekilde görülecektir.

Rivayetleri okuyuş yöntemini eleştirmeyi amaçladığımız söz konusu eserin (Recm Cezası), Hadis İlmi geleneğine hakim olan bir yöntemin etkisi altında hadisleri değerlendirmiş olduğunu daha iyi görebilmemiz açısından yapmış olduğumuz bu girişten sonra, asıl üzerinde durmak istediğimiz rivayetin eleştirisine geçebiliriz. Biz, Mâiz b. Mâlik ile ilgili rivayetleri tamamen aktarıp her bir rivayetin hemen ardından metin tenkidini yapacağız. Böylece, rivayetlerin bütününden hareketle ulaşacağımız sonuç, daha sağlıklı olabilecektir. Bazı rivayetleri kısaltabilir, hatta hiç vermeye bilirdik. Ancak, okuyucunun; aktarılmayan rivayetlerde ne olduğuna ilişkin bir kuşkusunun kalmaması için, rivayetleri tamam olarak naklettik.

---

¹⁵ Erol Göka- Abdullah Topçuoğlu- Yasin Aktay, *Önce Söz Vardı*, Vadi Yay., Ankara, 1996, s.76-77.

Mâiz b. Mâlik’e Verilen Recm Cezası İle İlgili Rivayetler

Maiz b. Mâlik’in recm edilmesi ile ilgili rivayetler, ikisi meçhul (bilinmeyen) on beş sahâbeden gelmiştir. Şimdi bunları sırasıyla görelim. Burada naklettiğimiz rivayetler, müellifin eserinden aynen onun tercümeleriyle alınmıştır. Her rivayetin sonunda belirtilen; “*Sahih, Hasen, Zayıf*” hükümleri müellife aittir. Her rivayetin ardından yapılan eleştiriler ise bize aittir.

1- Nuaym b. Hezzal Rivayeti¹⁶

Nuaym dedi ki; “Mâiz b. Mâlik, babamın himayesinde idi. Kabileye âit bir cariye¹⁷ ile zina etti. Mâiz durumu Hezzal’e haber verince, babam ona: “Haydi Rasûlullah’a git anlat, belki senin için mağfired diler”, dedi. Babam bununla Rasûlullah’ın ona bir çıkış yolu bulacağını düşünüyordu. Mâiz Rasûlullah’a gelip: “Yâ Rasûlullah! Ben zina ettim, bana Allah’ın kitabını uygula”, dedi. Rasûlullah yüzünü çevirdi. Mâiz tekrar geldi ve zina ettiğini dört defa tekrarladı. Dördüncü defa gelince: “Yâ Rasûlullah! Ben zina ettim, bana Allah’ın kitabını uygula”, dedi. Hz. Peygamber: “Zina ettiğini dört defa söyledin değil mi? Öyleyse kiminle zina ettin”, diye sordu. Mâiz: “Falanca kadın ile”, diye cevap verdi. Hz. Peygamber: “O kadın ile aynı yatakta yattın mı?”, dedi. Mâiz : “Evet”, dedi. “Tenin tenine değdi mi”, diye sordu. Mâiz: “Evet”, dedi. “Onunla cinsi münasebette bulundun mu?”, deyince ona da; “evet”, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, Mâiz’in recmedilmesi için emir verdi. Mâiz Harre denilen yere götürüldü. Taşlar atılınca kaçmaya başladı. Abdullah b. Übeys onu karşıladı. Ardından diğer arkadaşlar geldi. Abdullah, Mâiz’e yük devesinin incik kemiğini attı ve onu öldürdü. Sonra Nebî’ye gelip durum anlatılınca, Rasûlullah şöyle buyurdu: “Onu bıraksaydınız ya! Belki tevbe eder de Allah tövbesini kabul ederdi. Yâ Hezzal onu elbisenle örtseydin, bu, yaptığın şeyden daha hayırlı

¹⁶ İbn Sa’d’ın verdiği bilgiye göre, Mâiz’in babası onu Hezzal b. Yezid’den istemiş, o da bunu kabul etmiş ve Mâiz onun yanında yetişmiştir. Mâiz zina ettiğinde de bunu Hezzal’e söylemiş o da bunu gidip Hz. Peygamber’e (a.s.) söylemesini tavsiye etmiştir. İşte hadisin ravisi olan Nuaym, bu Hezzal’in oğludur. Bu konuda bkz: İbn Sa’d, Muhammed b. Sa’d b. Ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1968, IV, 323.

¹⁷ Müellifin vermiş olduğu bilgiye göre bu cariyein adı Fâtıma’dır. Hezzal’in cariyesi olduğu da bazı rivayetlerde tasrih edilmiştir. Geniş bilgi için bkz: Yusuf Ziya Keskin, a.g.e, 179.

olurdu.” (Burada elbise ile örtmekten maksadın olayı gizlemek olduğu şeklinde bazı yorumlar da yapıldığı kaydedilmektedir.)¹⁸ Bu hadis müellifin tespitine göre *sahihtir*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Râvi, “Mâiz tekrar geldi ve zina ettiğini dört defa tekrarladı”, dedikten hemen sonra; “ Dördüncü defa geldiğinde...” demektedir. İlk ifade, defaten dört kere söylediğini gösterir, ancak metinden, Mâiz’in birkaç defa gidip geldiği anlaşılırken; “Dördüncü kez geldiğinde...” ifadesinden ise, ayrı ayrı zamanlarda tekrar geldiği anlaşılmaktadır. Bu ifade ile, bir defa gelişinde dört kez itirafta bulunduğu anlamına gelen yukarıdaki ifadeler çelişmektedir.

Rivayete göre Mâiz Rasûlullah’a, “Bana Allah’ın kitabını uygula!” demiştir. Bu ifade, Mâiz’in işlediği suça karşılık kendisine nasıl bir cezanın uygulanacağını bildiğini îma etmektedir. Ancak rivayetin girişinde, Mâiz’i Hz. Peygamber’e gönderen Hezzal, ona şöyle söylemektedir: “ Haydi Rasûlullah’a git anlat, belki senin için mağfiret diler.” Râvi bu ifadeyi müteakiben; “babam bununla Rasûlullah’ın ona bir çıkış yolu bulacağını düşünüyordu”, demektedir. Ravinin ifadesi ve rivayetin sonundaki; Hz. Peygamber’in Hezzal’e söylediği: “Yâ Hezzal onu elbisenle örtseydin, bu yaptığın şeyden (yani Mâiz’i bana göndermenden) daha iyi olurdu” buyurması, zina suçuyla ilgili bir cezanın o günlerde belli olmadığını, dolayısıyla da hem Hezzal’in, hem de Mâiz’in belirli bir cezadan haberlerinin olmadığını göstermektedir.

Rivayetteki Rasûlullah’a ait olan; “Belki tövbe ederdi de Allah tövbesini kabul ederdi” ifadesi, Hz. Peygamber’in Mâiz’in tövbesi konusunda herhangi bir kanaatinin

---

¹⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Keskin, a.g.e., 181. Bu rivayetin kaynakları için bkz: İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir el-Kûfi el-‘Absî, *el-Musannef*, Bombay, 1983, X, 78-79 ; İbn Hanbel, *Müsned*, V, 127, 216-17; Ebû Dâvûd, *Sünen*, Hudûd, 7, 23; Hâkim, *Müstedrek*, IV, 363; Yukarıdaki metinde Hz. Peygamber’in Hezzal’e söylediği söz, Saîd b. Müseyyeb kanalıyla mürsel olarak Mâlik’in Muvattâ’ından alınmıştır. Mâlik, *Muvattâ*, Hudûd, 3; Ayrıca İbn Sa’d’dan gelen bir rivayette ise, Hezzal’in; “ Bu işte bir çıkış yolu olduğunu (yani gizlemede bir sakınca olmadığını) bilmiyordum. Dediği rivayet edilmektedir. Bkz: İbn Sa’d, a.g.e, IV, 324. Abdurrezzak b. Hemmam, es-Sanânî, *el-Musannef*, Beyrut, 1983, VII, 323; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, Beyrut, tsz., VIII, 219,228.

olmadığını göstermektedir. Hatta bu ifadeden, Mâiz’in tövbe etmemiş olduğunun imâ edildiğini bile anlamak mümkündür. Ancak, aşağıda gelecek olan rivayetlerde görüleceği üzere Rasûlullah, Mâiz’in çok büyük/makbul bir tövbe ettiğini, yüceltici ifadelerle övmektedir. Bu açık çelişki üzerinde, yeri gelince ayrıca durulacaktır.

2- Nasr b. Dehr el-Eslemî’nin Rivayeti

Nasr dedi ki: Bizim kabileden olan Mâiz b. Hâlid b. Mâlik, Rasûlullah’a geldi ve nefsi aleyhine zina itirafında bulundu. Bunun üzerine Rasûlullah bize onu recm etmemizi emretti. Ben Mâiz’i recm edenler arasında idim. Benû Niyar’ın Harre’sine gittik ve onu recm ettik. Mâiz taşların acısını hissedince şiddetli bir şekilde feryat ve figan etti. Mâiz’i öldürünce Rasûlullah’a gelip onun feryadını haber verdik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “Onu bıraksaydınız ya!”¹⁹ Bu hadis, müellifin tespitine göre **zayıftır**.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Nasr b. Dehr el-Eslemî’nin rivayetinde, Mâiz’in gelerek sadece itiraf ettiği ve bunun üzerine kendisine recm cezasının uygulandığı bildirilmektedir. Ancak, ne itirafın adedinden, ne de Rasûlullah’ın Mâiz’e sorduğu diğer suallerden ve Mâiz’in verdiği cevaplardan bahsedilmektedir. Ayrıca râvi kendisini, olayın müşâhidi olarak göstermektedir. Bunun anlamı, Mâiz’in Rasûlullah’a gelmesi, itiraf etmesi, recmine karar verilip uygulanmasının bir celsede olduğudur. Yani, gidip gelmeler vs. olmamıştır. Râvî, rivayette ihtisar düşüncesiyle bunu yapmış olabilir. Fakat bu haliyle hadis, diğer rivayetlerden oldukça farklıdır.

3- Ebû Berze el-Eslemî’nin Rivayeti

Müsâvir b. Ubeyd dedi ki, Ebû Berze’ye gelip; Rasûlullah recm etti mi, diye sordum. Ebu Berze şöyle dedi: Evet. Bizim kabileden Mâiz b. Mâlik adındaki bir

---

¹⁹ İbn Hanbel, III, 431 ; İbn Ebî Şeybe, X, 77-78 ; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. El-Fazl, *Sünen*, yy., tsz., Hudûd, 13 .

adamı recmetti. Rasûlullah, Mâiz b. Mâlik üzerine cenaze namazı kılmadı ve onun üzerine kılınmasını da yasaklamadı.²⁰ Bu hadis, müellifin tespitine göre *zayıftır*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Ebû Berze el-Eslemî'nin rivayeti konuyla ilgili yapılmış en muhtasar rivayettir. Çünkü, sadece olayın vaki olduğunu bildiren bir rivayettir. Bizce, metin bakımından çelişki içermeyen tek tutarlı rivayet budur. Sadece bir cümleden; “Rasûlullah Mâiz'i recmetti”den, ibarettir. Bu cümleden fazlasını içeren diğer rivayetler, aşağıda da görüleceği üzere tutarsızlıklardan ve çelişkilerden kurtulamamıştır. Rivayet, Mâiz'in cenaze namazının kılınmadığını vurgulamaktadır. Hadisin bu noktayı vurgulamak için nakledilmiş olduğu düşünülebilir.

4- Ebû Mâlik el- Eslemî'nin Rivayeti

Ebû Mâlik dedi ki: Nebî, Mâiz b. Mâlik'i üç defa geri çevirdi. Mâiz dördüncü defa gelince, emretti de Mâiz recm edildi.²¹ Bu hadis, müellifin tespitine göre *sahih* tir.

Bu rivayet, suçun itiraf edilmesi durumunda, itirafın kaç defa olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

5-Büreyde b. el-Husayb'ın Rivayeti

Büreyde dedi ki: Ben Rasûlullah'ın yanında oturuyordum. Mâiz b. Mâlik, Nebî'ye gelip: “Yâ Rasûlallah! Beni temizle”, dedi. Peygamber: “Vah yazık! Dön, Allah'a tövbe ve istiğfar et”, buyurdu. Mâiz çok uzak olmayan bir yere gitti, sonra yine gelip: “Yâ Rasûlallah! Beni temizle”, dedi. Peygamber yine: “Vah yazık ! Dön Allah'a tövbe ve istiğfar et” dedi. Mâiz yine çok uzak olmayan bir yere gitti, sonra gelip: “Yâ Rasûlallah beni temizle”, dedi. Nebî de aynı şeyi söyledi. Mâiz dördüncü defa tekrar edince, Hz. Peygamber ona: “Seni hangi hususta temizleyeyim”, diye sordu. Mâiz: “Zinadan”, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (kabilesine): “Mâiz'de bir

---

²⁰ Ebû Dâvûd, Cenâiz, 47; İbn Ebî Şeybe, X, 78; İbn Hanbel, IV, 423; Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-Zevâid*, Kâhire, 1319, VI, 268.

²¹ İbn Hanbel, II, 286.

delilik var mıdır”, diye sordu. Kendisine Mâiz’in deli olmadığı haber verildi. “Tekrar şarap içti mi?” diye sordu. Sonra bir adam kalktı ve onun ağzını kokladı. Fakat ağzında şarap kokusu bulamadı. Ardından Rasûlullah: “Sen zina ettin mi?”, diye sordu. Mâiz: “Evet”, dedi. Evli misin? diye sorunca, Mâiz ona da: “Evet”, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah onun için bir çukur kazdırdı. Mâiz göğsüne kadar çukurun içine konuldu, sonra insanlara emretti de Mâiz recm edildi.

Halk Mâiz hakkında iki fırkaya ayrılmıştı. Bir kısmı: “Yemin olsun ki Mâiz’in günahı kendisini sardı da helak oldu”, dedi. Diğer kısmı da şöyle dedi: “Mâiz’in tövbesinden daha faziletli tövbe olamaz. Çünkü o Rasûlullah’a geldi, elini onun elinin içine koyduktan sonra: “Beni taşlarla öldür”, dedi.

Böylece iki yahut üç gün geçmişti. Sonra Rasûlullah, sahabiler oturur halde iken yanlarına geldi ve onlara selam verip oturdu: “Mâiz b. Mâlik için istiğfar ediniz”, buyurdu. Onlar: “Allah Mâiz b. Mâlik’i mağfiret etsin”, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: “Mâiz öyle bir tevbe etti ki, eğer bir ümmet arasında taksim edilseydi, onların hepsini kaplardı (yeter artardı)”, buyurdu.

Büreyde şöyle devam etti: “Biz Nebî’nin ashabı, aramızda şöyle konuşurduk: Eğer Mâiz b.Mâlik üç defa itirafından sonra evinde otursa idi, Rasûlullah onu recm etmezdi. Onu dördüncü defa itirafı nedeniyle recmetti.”²² Bu hadis, müellifin tespitine göre *sahih* tir.

Rivayetin değerlendirilmesi:

Büreyde b. el-Husayb’ın rivayeti, konuyla ilgili nakledilen en kapsamlı rivayettir, denebilir. Kapsamlı oluşu, beraberinde birçok metin problemini de getirmiştir. Şimdi bu problemler üzerinde durmaya çalışalım. İlk önce, Mâiz ile Rasûlullah arasında geçen diyalogdaki sözler üzerinde durmak istiyoruz.

---

²² Müslim, Hudûd, 22, 23; İbn Ebî Şeybe, X, 73-74; İbn Hanbel, V, 347; Dârimî, Hudûd, 14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 14; Dârekutnî, Ebu’l-Hasen Ali b. Ömer, *Sünen*, Medîne, 1966, III, 91-92; Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâburî, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, Beyrut, 1990, I, 362; Beyhakî, VIII, 214, 221, 226.

Mâiz Rasûlullah'a gelip; "Ya Rasûlullah beni temizle", diyor. Rasûlullah da karşılık olarak; "Vah yazık, dön Allah'a tövbe ve istiğfar et", buyuruyor. Mâiz dördüncü kez gelip aynı şekilde "Beni temizle" dediğinde ise, "Seni neden temizleyeceğim?", diye soruyor. Bu soru, Rasûlullah'ın Mâiz'in ne suç işlemiş olduğundan haberinin olmadığını göstermektedir. Bu durumda; Rasûlullah'ın kendisine gelen bir kişinin ne suç/günah işlemiş olduğunu anlamaksızın ona ilk önce; "Vah yazık! Git tövbe et..." buyurması anlamlı değildir. Halbuki Rasûlullah'ın, Mâiz'in son gelişinde ona sorduğu; "Seni neden temizleyeyim?" sorusunu, Mâiz'e ilk gelişinde sormalıydı. Bu durumda Mâiz; zina ettiğini ve bu günahından temizlenmek istediğini söyleyince Rasûlullah'ın; "vah yazık, git tövbe et..." buyurması, hem anlamlı, hem de irşad yöntemine daha uygun olurdu. Halbuki rivayeteki diyalog, Hz. Peygamber'in (a.s.) bilinen üslubuna uygun değildir.

Metnin ihtiva ettiği diğer bir problem de, Mâiz'in Rasûlullah'a geliş amacı ile ilgilidir. Bir numaralı hadiste nakledildiğine göre Mâiz Rasûlullah'a, bir kurtuluş ümidi, bir tavsiye veya bir dua beklentisi ile gelmiştir. Böyle bir niyet ile gelen kişinin, kendisine "git tövbe et" denildiğinde derhal oradan ayrılıp günahlarına tövbe ve istiğfar etmesi gerekirdi. Çünkü, geliş amacı budur. Ancak rivayete göre Mâiz, ellerini Rasûlullah'ın elleri arasına koyarak; "Beni taşlarla öldür" demektedir. Birinci hadiste belirtilen amaçla Rasûlullah'a gelen bir kişinin, bu şekilde bir talepte bulunması kabul edilemez.

Ayrıca diyalogda zikredilen, Mâiz'in; "ellerini Rasûlullah'ın elleri arasına koyarak, beni taşlarla öldür" demiş olmasını, bu konuda rivayet edilen diğer hadisler ile (özellikle 5 numaralı hadis), anlam bakımından uzlaştırmak mümkün değildir. Beşinci hadiste geleceği üzere Mâiz, taşlanınca kaçmaya başlamış ve imdat çağrısında bulunarak; "Cemaat beni kurtarın, kavmin beni öldürüyor. Bana, Rasûlullah seni öldürmez demişlerdi" demektedir. Bu sözlerin sahibi olan Mâiz, yukarıdaki diyalogda geçtiği şekilde Rasûlullah'a; "beni taşlarla öldür" demiş olamaz. Şayet demiş ise, beşinci hadisteki feryadını ve kavmini suçlamasını kabul ve izah edemeyiz. Her iki rivayetdeki beyanlardan birinin diğeri ile çeliştiği açıktır.

Metnin bir başka problemi de, Rasûlullah’ın Mâiz’in tövbesi hakkındaki ifadeleridir. Bu rivayette zikredilenler ile diğer rivayetlerde belirtilen ifadeler bir birlerine tam anlamıyla zıttırlar. Bu rivayette Mâiz’in tövbesi övülürken, birinci hadiste Mâiz’in taşlanma esnasında kaçtığı, fakat yakalanarak öldürüldüğü Rasûlullah’a haber verildiğinde; “Keşke bıraksaydınız. Belki tövbe ederdi”, buyurmuştur. Rasûlullah’ın bu ifadesinden, Mâiz’in tövbe edip etmediğine ilişkin her hangi bir kanaatinin olmadığı anlaşılırken, bu rivayette Mâiz’in tövbesi mübalağalı bir şekilde övülmektedir. Metinlerindeki çelişki son derece açıktır.

Hadislerde yer alan Mâiz’in tövbesiyle ilgili ifadeleri, çelişkili ve problemlili hale getiren bir diğer husus da şudur: İleride gelecek olan bazı rivayetlerde Mâiz’in zinası, savaşa giden gazilerin eşlerine yönelik son derece ahlaksız bir davranış olarak gösterilmektedir. Bu nedenle de Rasûlullah Mâiz’i recmeddikten sonra insanlara bir konuşma yaparak; böyle aşağı bir hareketin cezasının bu şekilde taşlanarak ölmek olduğunu, söylemektedir. Hz. Peygamber’in ibret-i alem için verdiği bir cezanın ardından, bu cezaya çarptırılan birini, tövbesi bir ümmeti kurtaracak kişi olarak göstermesi düşünülemeyeceği gibi, bu tutarsızlığın Rasûlullah’a isandı da kabul edilemez.

Rivayetdeki bir başka problem de Bureyde’nin şu sözleridir: “Biz Rasûlullah’ın ashabı aramızda şöyle konuşurduk: Eğer Mâiz b. Mâlik üç defa itirafından sonra evinde otursa idi, Rasûlullah onu recm etmezdi.” Bureyde’nin bu sözleri; İslam’ın recm cezası ile ilgili hükmünün o günlerde detaylarıyla birlikte biliniyor olduğunu imâ etmektedir. Bu durumda söz konusu hükmün (cezanın); hem Mâiz, hem de onu Rasûlullah’a, bir çıkar yol bulmak veya bir istiğfar talep üzere gönderen Hezzâl tarafından bilinmesi gerekirdi. Fakat bir numaralı rivayetdeki Hezzâl’in ifadelerinden, onun recm cezası konusunda bir şey bilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü Hezzâl böyle herkesçe bilinen bir cezadan haberi olsaydı, Mâiz’i Rasûlullah’a bir çare bulmak umuduyla değil, belli olan cezanın uygulanması için gönderirdi. Görüleceği üzere rivayet, bir çok yönden problemlidir. Hadis, (müellife göre) senet bakımından sahih olduğu halde, metin bakımından bu mevzuda nakledilmiş en problemlili hadistir.

6- Câbir b. Abdillâh'ın Rivayeti

Câbir dedi ki: Eslem kabilesinden (Mâiz adındaki) bir adam, Nebî'ye gelip zina itirafında bulundu. Nebî ondan yüz çevirdi. Mâiz, Peygamber'in yüzünü çevirdiği tarafa geçti ve tekrar itiraf etti. Rasûlullah yine yüz çevirdi. Nihayet (Mâiz zina ettiğine dair) kendi nefsi aleyhinde dört defa şahitlik etti. Peygamber: "Sende delilik var mı?", diye sordu. Mâiz: "Hayır", dedi. "Evlendin mi?", diye sorunca; "evet evlendim", dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber emretti de (Mâiz) musallada recm edildi. Kendisi taş attı, biz de attık. Taşlar ona isabet edip (canını) acıtınca kaçtı. Mâiz: "Ey cemaat! Beni Rasûlullah'a götürünüz. Beni kavmim öldürüyor. Beni kandırdılar. Bana; Rasûlullah seni öldürmez demişlerdi", dedi. Ancak yakalanıp Harre denilen yerde recm edildi ve nihayet öldü. Mâiz'in sözleri Rasûlullah'a aktarılınca; "Onu bırakıp bana getirseydiniz ya!", dedi. Sonra Rasûlullah onu hayırla yad etti. Fakat üzerine cenaze namazı kılmadı.²³ Bu rivayet, müellifin tespitine göre *sahih* tir.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Câbir b. Abdillâh'ın rivayeti, diğer rivayetlerin anlaşılmasını daha da müşkil hale getirmektedir. Rivayette özellikle dört defa itirafa vurgu yapılmakta ve Mâiz'in itiraflarının tamamı Câbir'in gözü önünde bir celsede cereyan etmiş olduğu ifade edilmektedir. Eğer bu rivayeti sahih kabul edersek, ki müellif bu rivayeti sahih saymaktadır, bu taktirde diğer rivayetlerde görmüş olduğumuz "git-gel" ifadelerini, yani Mâiz'in gönderilip onun da ısrarla tekrar tekrar gelmesini izah edebilmemiz çok zordur. Çünkü bu rivayet, doğrudan bir müşahedeyi ifade etmekte ve adeta konuyu bir mahkeme salonundaki duruşma ve karar işleminin tasviri gibi nakletmektedir. Ayrıca cezanın da, kararın hemen akabinde infaz edildiğini belirtmektedir.

Câbir'in rivayetinde, recm cezasının infazı ile ilgili, diğer rivayetlerde zikredilmeyen önemli bir ayrıntı vardır. Ravinin olayı tasvirinden anlaşıldığına göre, infaz işleminde ilk taşı Hz. Peygamber atmıştır. Bu rivayeti sahih kabul ettiğimiz takdirde; -

---

²³ Abdurrezzak, VII, 320; İbn Ebî Şeybe, X, 71; İbn Hanbel, III, 323, 381; Dârmî, Hudûd, 12; Buhârî, Hudûd, 21, 25, Talak, 11; Ebû Dâvûd, Hudûd, 23; Tirmizî, Hudûd, 5; Nesâî, Cenâiz, 63; Dârekutnî, III, 127-28; Beyhakî, VIII, 218, 225.

müellifin tespitine göre sahihtir- diğer rivayetlerde bu önemli noktanın neden zikredilmediğini açıklamak oldukça zordur. Çünkü, bir recm cezasının infazında Hz. Peygamber’in taş atması, sıradan bir insanın taş atması gibi değildir. Onun taş atması, bir çok hukûki düzenlemeye neden olacaktır. Dolayısıyla, Rasûlullah’ın fiillerinin (Sünnetinin) bu özelliğini çok iyi bilen sahabenin, naklettikleri rivayetlerde, böyle önemli bir noktayı atlamış olmaları kabul edilebilir bir durum olamaz.

Taşlama işine Hz. Peygamber’in iştirak ettiğini belirten rivayetin bir başka problemi de şöyledir: Diğer rivayetlerde ve Câbir’in naklettiği bu rivayette, Mâiz’in taşlama esnasında kaçtığı Hz. Peygamber’e haber verilince, üzülerek; “Keşke bıraksaydınız veya bana getirseydiniz” buyurduğu nakledilmektedir. Şayet taşlama işine Rasûlullah bizzat iştirak etmiş ise, Mâiz’in kaçtığını kendisinin görmesi ve “Bırakın taşlamayın, bana getirin”, buyurması gerekirdi. Oysa rivayetlerde böyle bir durum zikredilmemektedir. Burada; Rasûlullah’ın ilk taşı attıktan sonra gitmiş ve diğer olayları görmemiş olduğu şeklinde bir yorum yapılabilir. Ancak bu yeterince ikna edici bir yorum kabul edilemez. Çünkü infaz yapılan yer Mescid-i Nebî’nin önüdür. (Musallâda recm edildiği söyleniyor) İlk taşı attıktan sonra oradan hemen ayrıldığını kabul etsek bile, oradan ayrılalı çok olmamış olması gerekir. Dolayısıyla, Mâiz’in feryadını duyması mümkündür veya çıkan arbedeyi merak ederek sorabilir... Bu anlamda konuyla ilgili birçok kuşku ifade edilebilir. Hadis metnindeki bu ayrıntı önemli bir metin problemidir.

Metinde problem olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus da, Mâiz’in taşlandığı esnada; “Ey cemaat! Beni kurtarın, kavmim beni öldürüyor” diye imdat çağrısında bulunmasıdır. Bu ifade son derece önemli bazı noktalara ışık tutmaktadır. Çünkü rivayetlerin genelinden anlaşılan; Mâiz’in recm edilmesine karar verildiğinde, onu, o anda orada hazır bulunan sahabenin recm etmiş olduklarıdır. Halbuki bu rivayette, özellikle vurgulanan Mâiz’in sözlerinden, onu kavminin öldürdüğü, hatta recm olayından Rasûlullah’ın haberinin bile olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü bütün rivayetlerde, recm kararını bizzat Hz. Peygamber Mâiz’in yüzüne karşı vermiş ve götürülüp cezanın infaz edilmesini emretmiş olduğu belirtilmektedir. Şayet durum gerçekten böyle ise, bu hadiste Mâiz neden; “Beni Rasûlullah’a götürün,

kavmim beni öldürüyor”, desin? Çünkü, verilen cezadan (yüzüne karşı söylenmiştir) bizzat kendisi haberdardır. Rivayeteki bu ifadeyi sahih kabul ettiğimiz takdirde, konuyla ilgili tüm rivayetlerden kuşkulanamız için yeterli nedenlerimiz var demektir. Mâiz’e ait bu sözler, diğer rivayetlerle birlikte düşünüldüğünde, olayın izahı neredeyse imkansız bir hale gelmektedir.

7-Câbir b. Semure’nin Rivayeti

Câbir b. Semure dedi ki: Hz. Peygamber’e, kısa boylu, saçı başı dağınık, adaleleri iri bir adam olan Mâiz b. Mâlik, üzerinde rida (gömlek) olmadığı halde bir peştemala sarınmış vaziyette getirildi. Rasûlullah o sırada bir yastığa sol tarafı üzerine yaslanmıştı. Rasûlullah onunla konuştu. Ancak uzakta olduğum için ne konuştuğunu anlamıyordum. Benimle onun arasında bir topluluk vardı. Rasûlullah: “Bunu götürün”, buyurdu. Ardından: “Getirin”, dedi. Aramızda bir topluluk vardı; ancak ben bu sefer onun konuşmasını duydum. Hz. Peygamber: “Bunu götürüp recm edin”, dedi. Mâiz recm edilince gelip kendisine haber verildi. Ardından Rasûlullah ayağa kalkıp şöyle hitap etti: “Bir takım adamlara ne oluyor ki, biz Allah yolunda savaşa gittiğimizde onlardan biri bizimle birlikte savaşa gelmekten geri kalıyor. Tekenin, (dışisine atlayıp çiftleşirken) çıkardığı ses gibi sesi olan o kimse, (Kocaları uzakta olan) kadınlardan birine azıcık süt veriyor (ve böylece onu kandırıyor). Vallahi, vallahi, eğer böyle birini yakalarsam muhakkak surette onu aleme ibret olacak şekilde cezalandırırım.”²⁴ Bu hadis, müellifin tespitine göre *hasendir*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Câbir b. Semure’nin rivayetinde, diğer rivayetlerde nakledilenlerden farklı bir kaç husus bulunmaktadır. Bunlardan biri, rivayette hem Rasûlullah’ın, hem de Mâiz’in karşılaştıkları ortamın ve durumlarının tasvir edilmesidir. Bir başka husus da; diğer rivayetlerin hepsinde Mâiz’in kendiliğinden gelip itirafta bulunduğu nakledilirken, bu rivayette Mâiz’in “*getirildiği*” bildirilmektedir. Bu durum, diğer rivayetler ile önemli bir çelişki arz etmektedir. Zira; “*getirilmek*” ile “*itiraf*” etmek

²⁴ Abdurrezzak, VII, 324; İbn Ebî Şeybe, X, 73; İbn Hanbel, V, 86,87, 91,92,95,99,102,103; Dârmî, Hudûd, 12; Müslim, Hudûd, 17,18; Ebû Dâvûd, Hudûd, 23; Beyhakî, VIII, 212.

birbirlerinden tamamen ayrı olan eylemlerdir. Birbirine zıt iki eylemi, aynı kişinin, yine aynı olayda yapabileceğini kabul etmek mantıken mümkün değildir. Çünkü zıtların cemi imkansızdır.

Bu rivayette zikredilip de diğer rivayetlerde bulunmayan bir diğer problem de, Mâiz’in zina olayını, savaşa giden gâzilerin eşlerine yönelik çirkin bir olay ile ilişkilendirmesidir. Rivayet bu yönüyle, diğer rivayetlerdeki pek çok ifade ile tam bir tezat teşkil etmektedir. Halbuki Mâiz’in zina ettiği kadın hür bir hanım olmayıp cariyeye olduğu daha önce geçen bazı rivayetlerde belirtilmiş ve müellif de bunu tercih etmiştir. Mâiz’in zina hadisesini, savaşa giden gazilerin eşlerine yönelik çirkin bir durum ile irtibatlandıran bu rivayet, konuyu çok daha ciddi metin problemine maruz kılmıştır. Zinanın bir cariyeye ile işlenmesiyle, savaşa giden gazilerin yalnız eşlerini baştan çıkarmak şeklinde tezahür eden son derece gayr-i ahlâki bir durum ile elbette aynı kabul edilemez. Rivayetlerin ekseriyetinde zikredilen Mâiz’in zinası, ferdî bir durum iken, bu hadiste Hz. Peygamber’in sert bir üslup ile dile getirip kınadığı durum, çok daha önemli toplumsal, ahlâkî bir problemdir. Rivayette de genel ifadeler kullanılmıştır.

Ayrıca, sadece bu rivayette yer alan; “ azıcık süt vererek zina etmek ...” ifadesi de, son derece eleştirilmeye açıktır. Çünkü, bu rivayete göre zina edilen kadın gâzi eşlerindedir. Gâzi eşlerinin “*az bir süt*” karşılığı zina edebilmeleri için çok ciddi bir sosyal sıkıntının, kıtlık vs.’nin olması gerekir. Böyle bir sıkıntıya neden olacak kadar uzun bir sefer, Medîne devrinde yapılmamıştır. Böyle bir seferden siyer, magâzî ve tarih kitaplarında bahsedilmemektedir. Az miktar süt ile kandırılarak zina edilecek kadının cariyeye olması mümkündür. Bir köle (o günkü şartlarda) böyle basit şeylere ihtiyaç duyabilir ve bunun için zina edebilir. Şayet olayı bu şekilde yorumlayacak olursak -ki kabul edilebilir olan da budur- bu takdirde; “*gazi eşlerine yönelik*” olduğuna vurgu yapan ifadeyi kabul edemeyiz. Çünkü böyle bir durumun kabul edilebilir bir açıklaması yoktur.

Mâiz’in zina olayını, sıradan bir cariyeye ile yapılan suç/günah olmaktan çıkarıp, savaşa giden insanların ailelerine karşı yapılan daha ciddi bir suç/günah olan

ahlaksızlık ile irtibatlandırılan bu rivayet kabul edilirse, bu durumda; Hz. Peygamber'in Mâiz için söylediği sözler tam anlamıyla çelişkiler yumağına dönecektir. Bir kısım rivayetlere göre; Mâiz'e acıyıp, taşlayanların onu bırakmış olmalarını arzu ettiği belirtilirken, diğerinde aynı kişiye verilen recm cezası, topluma verilen bir gözdağı ve ibret olarak gösterilmektedir. Yine, Mâiz'in zinasını rivayette ifade edildiği gibi, gazilerin eşlerine yönelik yapılan bir suç olarak kabul ettiğimizde, diğer rivayetlerdeki Mâiz'in tövbesi ile ilgili övücü ifadeleri açıklamak imkansız hale gelir. Hz. Peygamber'in, gayr-i ahlâki bir davranış sonucu âleme ibret için cezalandırdığı bir kişiyi, tövbesi bir ümmete yetecek kişi olarak övmesi düşünilmez.

8-Ebû Saîd el-Hudrî'nin Rivayeti

Ebû Saîd dedi ki: Eslem kabilesinden Mâiz b. Mâlik adındaki biri Rasûlullah'a geldi ve : “Ben zina ettim. Bana zina cezasını tatbik et”, dedi. Nebî onu bir kaç defa geri çevirdi. Sonra kabilesine (Mâiz'in deli olup olmadığını) sordu. Onlar: “Mâiz'de bir delilik hali bilmiyoruz. Şu kadar var ki, o bir günah işlemiştir ve kendisine ceza tatbik edilmesinden başka hiç bir şeyin onu bu günahahtan çıkaramayacağına inanmaktadır”, dediler. Mâiz tekrar Peygamber'in yanına geldi. Bunun üzerine Peygamber bizlere, onu recm etmemizi emretti. Biz de onu Bakîu'l-Garkad'a götürdük. Mâiz'i ne bağladık ne de onun için çukur kazdık. Onu kemik, kesek denilen kuru balçık ve çanak çömlek kırıkları ile taşladık. Mâiz acının şiddetinden kaçmaya başladı. Biz de arkasından koştuk. El-Harre kenarına kadar geldi ve orada dikiliverdi. Biz de onu el-Harre'nin iri taşları ile taşladık. Nihayet sukut edip (düşüp) öldü. Sonra Rasûlullah akşamleyin ayağa kalkıp şöyle hitap etti: “Allah yolunda gaziler olarak sefere çıktığımızda, tekenin dışısına atlarken çıkardığı şehvet sesi gibi şiddetli şehvet sesi olan biri, seferden geri durup çoluk çocuklarımız arasında kalır. Bu zina fiilini yapmış bir kimse bana getirilirse onu başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırmam benim üzerime bir vecibedir.” Râvi, Peygamber onun için ne istiğfarda bulundu, ne de ona sövdü, dedi.²⁵ Bu hadis, müellifin tespiti göre *sahihtir*.

²⁵ Müslim, Hudûd, 20, 21; İbn Ebî Şeybe, X, 74, 75; İbn Hanbel, III, 2,3, 61, 62; Dârimî, Hudûd, 14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 23; Hâkim, IV, 362; Beyhakî, VIII, 218, 220-21, 227.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayeti de Mâiz'in zinasını, gazilerin eşleri ile yapılmış bir zina olarak göstermesi yönüyle problemlidir. Ayrıca, recm infazı için gerekli düzenlemeleri de sıralamaktadır. Şöyle ki;

- 1- Recm öncesi itirafçının sorgulanması,
- 2- Recm yapılacak mahallin belirlenmesi,
- 3- Recm edilecek kişinin bağlanıp bağlanmayacağı,
- 4- kendisine çukur kazılıp kazılmayacağı,
- 5- Recmin ne gibi maddeler kullanılarak yapılacağı, (Taş, tezek, kesek, kemik vs.)
- 6- Recm edilen kişi kaçtığında ne yapılacağı, gibi tam anlamıyla bir recm cezasının uygulanması için gerekli bütün şartlar dile getirilmektedir.

Ayrıca, rivayette yer alan “çukur kazılmaması” ile ilgili ifadenin üzerinde durmamız gerekiyor. Büreyde b. el-Husayb'ın rivayetinde (4. Hadis) Rasûlullah'ın Mâiz için çukur kazdırdığı ve göğsüne kadar bu çukura gömüldükten sonra recm edildiği ifade edilirken, bu rivayette ise hem çukurun kazılmadığı, hem de gömülmediği/bağlanmadığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. İkisi de sahih olarak kabul edilen bu rivayetler arasındaki çelişkiyi izah etmek neredeyse imkansızdır.

Müellifin, Abdullah Aydınli'dan aktararak yapmış olduğu izah ise tatminden uzaktır. Çünkü Aydınli, bu izahında şöyle demektedir:

“Bu çukurun açılmasından Ebû Said'in haberi olmamıştı. O yukarıdaki açıklamasını da, Mâiz recm edilirken görmüş olması gereken çukur, içindekini hareketsiz bırakacak şekilde dar olmadığı, yani kendisine göre çukur sayılmadığı için yapmış olmalıdır.”²⁶

Hadis metninde; “göğsüne kadar gömüldü” ifadesiyle özellikle belirtilen bir çukurun, fark edilemeyecek bir çukur olmadığından hareketle, bu yorumun kabul edilebilir bir yorum olmadığını belirtmemiz gerekir. Ayrıca rivayetin, Rasûlullah'ın

---

²⁶ Abdullah Aydınli, *Sünen-i Dârimî Tercümesi*, İstanbul, 1994, V,150.

Mâiz için her hangi bir övgü ya da yergi ifadesi kullanmadığını özellikle belirtmesi, bu rivayeti diğerlerinden ayıran önemli bir noktadır. Diğer sahih isnadlı rivayetlerde Mâiz'in tövbesi ile ilgili övgüler olduğu bilinmektedir.

9-Ebû Hureyre'nin Rivayeti

Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah mescidde iken, Müslümanlardan (Mâiz adındaki) bir adam yanına geldi ve şöyle seslendi: "Yâ Rasûlallah! Ben zina ettim." Nebî ondan yüz çevirdi. Nihayet adam bunu kendi aleyhine dört defa tekrar etti. Adam kendi nefsi aleyhinde dört defa şهادette bulununca, Rasûlullah onu çağırıp: "Sende delilik var mı?", diye sordu. Adam: "Hayır", dedi. Hz. Peygamber: "Evlilik yaptın mı?", diye sordu. Adam: "Evet", dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Bunu götürüp recm ediniz", dedi. Taşlar ona değince arkasını dönüp kaçmaya başladı. Elinde devenin çene kemiği olan bir adam onu karşıladı. (Kemiği) Mâiz'e vurup onu öldürdü. Taşların isabetinden dolayı Mâiz'in kaçması haber verilince Hz. Peygamber: "Onu bıraksaydınız ya!" buyurdu.²⁷ Bu hadis, müellifin tespitine göre, **sahih** tir.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Ebû Hüreyre'nin rivayeti, onun kendi müşahedesi olmayıp diğer sahabilerden dinlemeye istinad eden bir rivayettir. Çünkü, müellifin tercihine göre bu olay hicretin altıncı yılları civarında olmuştur. Daha erken olabilir, ama daha geç olamaz. Buna göre olay Ebû Hüreyre'nin hem İslam'a girmesinden, hem de Medîne'ye gelmesinden önce vuku bulmuş olmalıdır.

10- Hz. Ebû Bekir'nin Rivayeti

Hz.Ebû Bekir dedi ki: Ben, Nebî'nin yanında otururken Mâiz b. Mâlik geldi ve O'nun yanında zina itirafında bulundu. Rasûlullah onu reddetti. Mâiz tekrar geldi ve yanında ikinci defa itirafta bulundu. Peygamber onu yine reddetti. Sonra Mâiz gelip üçüncü defa Rasûlullah'ın yanında itirafta bulundu. Rasûlullah yine onu reddetti. Ben Mâiz'e: "Eğer sen dördüncü defa itirafta bulunursan, O seni recm eder", dedim. Mâiz

²⁷ İbn Ebî Şeybe, X, 72; İbn Hanbel, II, 450, 453; Buhârî, Hudûd, 22, 29; Ahkâm, 19, Talâk, 11; Müslim, Hudûd, 16; İbn Mace, Hudûd, 9; Tirmizî, Hudûd, 5; Hâkim, IV, 363; Beyhakî, VIII, 213-14, 219, 225, 228.

dördüncü defa itirafta bulundu. Bunun üzerine Rasûlullah onu hapsedti. Sonra Mâiz’in akli durumunu sordu. Onun hakkında ancak hayır biliriz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah onun recm edilmesini emretti.²⁸ Bu hadis, müellifin tespitine göre, *zayıftır*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Hz. Ebû Bekr’in rivayetinde diğer rivayetlerde göremediğimiz bazı önemli farklılıklar vardır. Birincisi: Mâiz’in gelmesi ve geri çevrilmesi durumlarına şahitlik eden Hz. Ebû Bekir, dördüncü defa itiraf etmemesi için onu uyarmaktadır. Şayet dördüncü defa itiraf ederse, Rasûlullah’ın onu recm edeceğini söylemektedir. Bu ifade çok önemlidir. Çünkü, Câbir ve Hezzal’in rivayetlerinde, Mâiz’in kendisinin recm edileceğini bilmediğini, kavminin onu aldattığını, Rasûlullah’ın onu bağışlayıp onun için istiğfar edeceğini umduğunu, taşlanma esnasında kaçarken ifade etmektedir. Bu nokta dikkate alındığında, Hz. Ebû Bekir’in bu ikazı karşısında Mâiz’in, kendisinin recm edileceğini öğrenmiş olmasından dolayı, bu bilgiden yararlanıp oradan ayrılarak bir daha gelmemesi gerekiyordu. Çünkü o (Mâiz)zina suçundan aranan biri değil, itiraf eden bir suçlu idi. Dolayısıyla tekrar gelmeyince, kimse onu soruşturmaz ve durumu takibe alınmazdı. İkincisi, Mâiz’in itirafından sonra hapsedilmesi durumudur. Daha önce nakletmiş olduğumuz rivayetlerde hapsedmeden bahsedilmezken, bu rivayette özellikle belirtiliyor. Bu ayrıntının diğer rivayetlerden hafzedilmesini, “rivayette ihtisar/kısaltma” yaklaşımıyla izah etmenin ne kadar isabetli olduğu düşündürücüdür. Ayrıca, bu rivayette neden diğer ayrıntılar ihtisar yapılırken, özellikle hapsedilmenin zikredildiğini açıklamak da oldukça zordur. Çünkü ayrıntıların her biri, hukûkî bir hükmün istinbatında (çıkarılmasında) delil olarak kullanılmaktadır. Hadisin senesinde yer alan ravilerin bu durumu çok iyi biliyor olmaları gerekir.

Söz konusu metinleri sahih kabul ederek onları delil sayan alimlerin, her biri bir hukûkî hükmün kaynağı olan bu ayrıntıların, neden bir tek metinde değil de ayrı ayrı metinlere serpiştirildiğini, kabul edilebilir gerekçelerle açıklamaları gerekir.

---

²⁸ İbn Hanbel, I, 8; İbn Ebî Şeybe, X, 72-73; Heysemî, Zevâid, VI, 266; Mâlik, Hudûd, 2; Abdurrezzak, VII, 323; Beyhakî, VIII, 228.

11- İbn Ömer'in Rivayeti

İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah Eslem'li adamı (Mâizi) recm ettikten sonra kalktı ve şöyle buyurdu: “Allah'ın yasakladığı şu çirkin fiilden (zinadan) sakınınız. Kim böyle bir şey yaparsa, Allah'ın örtüsüyle gizlesin ve Allah'a tövbe etsin. Kim suçunu açığa çıkarırsa, biz de ona Allah'ın Kitab'ını uyguluyoruz.”²⁹ Bu hadis, müellifin tespitine göre, *sahih* tir.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

İbn Ömer'in rivayeti, zina suçuna verilen cezanın Allah'ın Kitab'ında olduğunu belirtmesiyle diğer rivayetlerden ayrılmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de zina edenlerin recm edileceğine dair bir hüküm yoktur. Hadiste böyle bir ifadenin yer alması, ya recm ayeti olduğu söylenen; “*Zina eden yaşlı erkek ve kadını recm edin*” ayetine bir atıftır veya metne ilave edilmiş bir ziyadedir. Her iki durumda da hadis metninde önemli problemler vardır. Rasûlullah bu ayetin hangisi olduğunu belirtmemiştir. Halbuki çoğu zaman hem Rasûlullah, hem de sahabî verdikleri hükümlerden sonra; “İsterseniz şu ayeti okuyun...” diye sözlerini teyit ederlerdi. Bu rivayette ise böyle bir açıklama yapılmamıştır.³⁰ Elbette her hadis, ayetle te'kit edilmek zorunda değildir. Ancak, böyle önemli bir cezanın hangi ayete istinat ettiğinin belirtilmesi gerekirdi.

Recm cezasının Kur'an'da bulunduğu ifadesi, rivayetlerde olayın tasvir edildiği biçimine de terstir. Diğer rivayetlerde cezanın neye dayanılarak verilmiş olduğu açık değildir. Şayet böyle bir hüküm Kur'an'da bulunsa idi, her Müslümanın bunu bilmesi gerekirdi. Bu durumda, Mâiz'in taşlanması esnasında gösterdiği davranışı, kaçmasını, feryadını, vs. tutarlı bir şekilde açıklamak zordur. Bir numaralı hadiste Hezzal Mâiz'i Rasûlullah'a, durumuna bir çare bulması için gönderdiği ifade edilmektedir. Kur'an'da açıkça hükmü bulunan bir konuda, çare bulmak amacıyla Rasûlullah'a gönder-

²⁹ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 383; Aynı rivayet, Abdullah b. Dinar'dan mürsel olarak da gelmiştir. Bkz: Abdurrezzak, VII, 320.

³⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Suat Yıldırım, *Peygamberimizin Kuran Tefsiri*, İstanbul, 1983, “*Hadislerin Kuran'a Arzı Meselesinin Kaynakları*”, Ankara, 1972; Ahmet Keleş, *Hadislerin Kuran'a Arzı*, İstanbul, 1998, s. 14 –36.

menin hiçbir mantıklı izahı olamaz. Görüleceği gibi, rivayetin ihtiva ettiği ayrıntı, ciddi bir probleme neden olmaktadır.

12- İbn Abbas’ın Rivayeti

İbn Abbas dedi ki: Mâiz b. Mâlik, Nebî’ye gelip: (Kendisini kastederek): “Muhakkak ki o zina etmiştir”, dedi. Nebî ondan yüz çevirdi. Mâiz bir kaç defa (zina ettiğine dair itirafını) tekrarladı. Nebî yine (ondan) yüz çevirdi. Ardından Mâiz’in kabilesine: “O deli midir?”, diye sordu. Kabilesi: “Onda bir beis yoktur”, dediler. Rasûlullah Mâiz’e : “Belki öptün veya yokladın, yahut dokundun”, dedi. Mâiz: “Hayır”, dedi. Hz. Peygamber: “Onunla cinsel ilişkiye girdin mi?” diye sordu. Mâiz: “Evet”, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun recm edilmesini emretti. Mâiz götürülüp recm edildi: ancak Nebî onun üzerine cenaze namazı kılmadı.³¹ Bu hadis, müellifin tespitine göre **hasendir**.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

İbn Abbas’ın rivayeti önce rivayet metodu açısından problemlidir. Ebû Hüreyre hadisinde olduğu gibi bu rivayette de, sahâbî görmediği bir olayı görmüş gibi nakletmiştir. Çünkü İbn Abbas Rasûlullah vefat ettiğinde onüç yaşında idi.³² Buna göre olayın vaki olduğu yıllarda (tahmini olarak) en fazla altı yedi yaşlarında olmuş olmalıdır. Bu yaşlarda bir çocuğun böyle bir olayı metinde geçtiği şekliyle gözlemlemesi ve aktarması zordur. Bu açıdan rivayet problemlidir. Bu tür rivayetlerle ilgili M. Emin Özafşar’ın şu yorumunu burada zikretmek istiyoruz:

“Tarihen muttali olması mümkün olmayan birisine, herhangi bir rivayetin, onun tanık olduğu ve bizzat müşahede ettiğini bildiren tabirler ile nisbeti, o konuda daha dikkatli olunması gerektiğini ihtar edecektir.”³³

³¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 23; Abdurrezzak, VII, 321, 324; İbn Ebî Şeybe, X, 25; İbn Hanbel, I, 238, 245, 270, 314, 328; Buhârî, Hudûd, 28; Müslim, Hudûd, 19; Tirmizî, Hudûd, 4; Dârekutnî, III, 121-22; Hâkim, IV, 361-62.

³² Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn, *Tezkiratü'l-Huffaz*, Dâru İhyâi Turasi'l-Arabî, ts. I, 40.

³³ M.Emin Özafşar, *Hadisi Yeniden Düşünmek*, Ankara, 1998, s, 197.

13- Sehl b. Sa'd'ın Rivayeti

Sehl b. Sa'd dedi ki: Rasûlullah, Mâiz'in recm edilmesini emrettiğinde onu gördüm. (Taşlar atılınca) koştu. İnsanlar da ardından koşup taşıyordu. Nihayet Ömer, el-Cibâne'de onunla karşılaştı. Mâiz'e devenin çene kemiğiyle vurdu ve onu öldürdü.³⁴ Bu hadis, müellifin tespitine göre *zayıftır*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Sehl b. Sa'd'ın rivayeti, Mâiz'i öldüren kişi olarak Hz. Ömer'i göstermemiş olsaydı bu rivayet gayet muhtasar bir rivayet olarak kabul edilebilirdi. Zira sadece olayın kendisini hiç bir detay içermeksizin nakletmektedir. Zaten detay vermeye geçtiğinde, verilen detay hadis için problem teşkil etmiştir. Öldürücü darbenin Hz. Ömer'e ait olduğunu bildiren detay böyledir. Çünkü müellifin de tercihi göre, son öldürücü darbeyi Hz. Ömer'in vurduğunu belirten sahih bir haber yoktur.

14- Meçhul Sahabinin Rivayeti

Nebî'yi gören sahabi dedi ki: Nebî Mekke ile Medine arasında bir adamın recm edilmesini emretti. Taşlar adama değince kaçtı. Bu durum Rasûlullah'a iletilince şöyle buyurdular: Onu bıraksaydınız yâ!³⁵ Bu hadis, müellifin tespitine göre *zayıftır*.

Rivayetin Değerlendirilmesi:

Meçhul râvilerin rivayetlerine gelince bunların hem sıhhatleri sabit olmayıp, hem de herhangi farklı bir detayı sunmadıkları için üzerlerinde durmuyoruz.

Ortak Hadis Metni:

Müellif nakletmiş olduğu rivayetlerin bütününden hareketle ortak bir hadis metni oluşturmuştur. Ortak metin, sözünü ettiğimiz problemleri gidermediği gibi,

³⁴ Tabarâni, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, yy., 1984, VI, 153; Heysemî, *Zevâid*, VI, 268. Mâiz'in Hz. Ömer'in darbesiyle öldüğüne dair ifade, Ebû Ümâme'nin mürsel rivayetinde geçmektedir. Bu konuda bkz: Abdurrezzak, VII, 321.

³⁵ İbn Hanbel, IV, 60-61, 66, V, 374. Diğer bir meçhul sahabiden gelen rivayet için bkz: Dârimî, Mukaddime, 11.

problemleri aynı metnin içine toplamakla konuyu daha da problemlili hale getirmiştir. Müellifin oluşturduğu bu metin şöyledir:

“Yukarıda kaydettiğimiz rivayetlerden hareketle Mâiz b. Mâlik olayıyla ilgili şu ortak metni oluşturmamız mümkündür:

Rasûlullah mescidde bir yastığa sol tarafı üzerine yaslanmış vaziyette iken Mâiz gelip: “Ya Rasûlallah! Ben zina ettim, bana Allah’ın Kitab’ını uygula (Veya bana zina cezasını tatbik et)”, dedi. Rasûlullah: “Vah yazık! Dön, Allah’a tövbe ve istiğfar et”, buyurarak yüzünü çevirdi. Mâiz ikinci ve üçüncü defa gelerek yine zina ettiğini söyledi. Hz. Peygamber de her seferinde ondan yüz çeviriyordu. Mâiz dördüncü defa gelip yine: “Ya Rasûllah, ben zina ettim, bana Allah’ın Kitabını uygula”, deyince Hz. Peygamber: “Zina ettiğini dört defa söyledin değil mi? Öyleyse kiminle zina ettin?”, diye sordu. Mâiz: “Falanca kadınla”, diye cevap verdi. Hz. Peygamber: “O kadın ile aynı yatakta yattın mı?“, dedi. Mâiz: “Evet”, dedi. “Tenin tenine dokundu mu?”, diye sordu. Mâiz: “Evet”, dedi. Rasûlullah: “Belki öptün veya yokladın, yahut dokundun?”, dedi. Mâiz: “Hayır”, dedi. “Onunla cinsi münasebette bulundun mu”, deyince, yine: “Evet”, dedi. Rasûlullah: “Evli misin?”, dedi. Mâiz ona da; “evet”, dedi. Rasûlullah onun kabilesine: “Mâiz’de bir delilik hali var mı?”, diye sordu. Kabilesi: “Mâiz’de bir delilik hali bilmiyoruz. Şu kadar var ki, o bir günah işlemiştir ve kendisine ceza tatbik edilmesinden başka hiç bir şeyin onu bu günahdan çıkaramayacağına inanmaktadır”, dediler. Hz. Peygamber bu sefer: “Şarap içti mi?”, diye sordu. Orada bulunan bir adam kalktı ve ağzını kokladı. Fakat ağzında şarap kokusu bulamadı. Bunun üzerine Rasûlullah Mâiz’in recm edilmesini emretti.

Mâiz Bakî’u’l-Garkad’e götürüldü. Orada kemik, kesek denen kuru balçık ve çanak çömlek kırıkları ile taşlanmaya başlanınca feryadı figan ederek Harre’ye kaçtı. İnsanlar da peşinden koşular. Mâiz kaçarken: “Ey cemaat beni Rasûlullah’a götürünüz. Beni kavmim öldürüyor. Beni kandırdılar. Bana Rasulullah seni öldürmez, demişlerdi”, dedi. Mâiz Harre’nin iri taşları ile taşlandı. Nihayet Abdullah b. Üneys, Mâiz’i karşıladı. Ardından da diğer arkadaşları geldi. Abdullah, Mâiz’e yük devesinin incik kemiğini attı ve onu öldürdü.

Hz. Peygamber'e Mâiz'in feryat ettiği haber verilince şöyle buyurdu: "Onu bıraksaydınız ya! Belki tövbe eder de Allah tövbesini kabul ederdi." Daha sonra Hezzal'a: "Ya Hezzal! Mâiz'i elbisenle örtseydin bu, yaptığın şeyden senin için daha hayırlı olurdu", dedi. Sonra, Rasûlullah onu hayırla yad etti. Fakat üzerine cenaze namazı kılmadı, cenaze namazı kılınmasını da yasaklamadı.

Ardından Rasûlullah ayağa kalkıp şöyle hitap etti: "Allah'ın yasakladığı şu çirkin fiilden (zinadan) sakınınız. Kim böyle bir şey yaparsa, Allah'ın örtüsüyle gizlesin ve Allah'a tövbe etsin. Kim suçunu açığa çıkarırsa, biz de ona Allah Teala'nın Kitabını uygularız. Bir takım adamlara ne oluyor ki, biz Allah yolunda savaşa gittiğimizde, onlardan biri bizimle birlikte savaşa gitmekten geri kalıyor. Tekenin dışına atlayıp çifleşirken çıkardığı ses gibi şehvet sesi olan o kimse, koca-ları uzakta olan kadınlardan birine azıcık süt veriyor ve böylece onları kandırıyor. Vallahi, vallahi, eğer böyle birini yakalarsam, muhakkak surette onu alem ibret olacak şekilde cezalandırırım."

Halk Mâiz hakkında iki fırkaya ayrılmıştı. Bir kısmı: "Yemin olsun ki, Mâiz'in günahı kendisini sardı da helak oldu", dedi. Bir kısmı da şöyle dedi: "Mâiz'in tövbesinden daha faziletli bir tövbe olamaz. Çünkü o, Peygamber'e geldi, elini onun elinin içine koyduktan sonra: Beni taşlarla öldür", dedi.

Böylece iki yahut üç gün geçti. Sonra Rasûlullah, sahabiler oturur haldeyken yanlarına geldi ve onlara selam verip oturdu. "Mâiz b. Mâlik için istiğfar ediniz", dedi. Onlar da: "Allah Mâiz b. Mâlik'i mağfiret etsin", dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Maiz öyle bir tövbe ile tövbe etti ki, eğer bir ümmet arasında taksim edilseydi, onların hepsini kaplar (yeter artar) dı", buyurdu."

Ortak Metnin Değerlendirilmesi:

Yukarıda vermiş olduğumuz metin, rivayetlerin birleştirilmesinden oluşmuştur. Bu da metnin çelişkiler içermesi sonucunu doğurmuştur. Daha önce açıklamaya çalıştığımız problemler, ortak metne aynı şekilde yansıtılmıştır. Müellif bu metni oluştururken; olayın mümkünlüğünü, diğer bir ifadeyle mantıklı bir hâdis olarak kurgulamasını yapmayıp, sadece rivayetleri birleştirmiştir. Böylece, ayrı ayrı rivayet-

lerde yer alan çelişkiler bir araya gelmiştir. Bir konuda nakledilen hadislerin tek bir metin halinde birleştirilmesi, konunun daha mantıklı ve tutarlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak içindir. Böyle bir sentez, rivayetlerdeki çelişkileri büyük ölçüde gidermelidir. Bu metinde ise tam aksi olmuştur. Şimdi kısaca, böyle bir metnin tarihî olmadığını/olamayacağını göstermeye çalışacağız.

Örneğin Mâiz Rasûlullah’a gelip, “*Bana Allah’ın Kitab’ını uygula*”, “*Bana zina cezasını tatbik et*” diyor. Bu ifade, onun zina suçuna ilişkin dinin öngörmüş olduğu cezayı bilmiş olduğunu göstermektedir. Ancak bir paragraf aşağıda aynı şahıs, kendisini taşıyanlara; “*Ey cemaat! Beni Rasûlullah’a götürün. Kavmim beni öldürüyor. Bana, Rasûlullah seni öldürmez demişlerdi*”, demektedir. Bu ifadeler ise, Mâiz’in Rasûlullah’a kavminin telkinleri ile gelmiş olduğunu, yapmış olduğu fiile ne gibi bir cezanın terettüp ettiğini bilmediğini, şayet bilmiş olsaydı muhtemelen de gelmeyecek olduğunu göstermektedir. Aynı şahsa ait bir birine zıt bu ifadeler, tam anlamıyla çelişkidir. Bu çelişkili sözleri, aynı olayla ilgili olarak, ancak aklî dengesi yerinde olmayan birisi söyleyebilir. Fakat ne tuhaftır ki metin içerisinde, Mâiz’in aklî dengesinin de yerinde olduğu belirtilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mâiz’in recm edilmesiyle ilgili rivayetlerde bir karıştırma söz konusudur. Başka bir zina olayının bu olayla karıştırıldığını düşünüyoruz. Müellifin bu durumu tespit ederek, ortak metinde bu iltibası gidermesi gerekirdi. Ancak, aynı karışıklık devam ettirilmiştir. Bu karışıklık şudur: Rivayetlerin bir kısmında Mâiz zina ettiğini itiraf edince, Hz. Peygamber onu recm etmemek için yoğun bir çaba sarf etmektedir. Ancak Mâiz’in aşırı ısrarı üzere recm edilmesine karar vermiş ve ardından onun için övücü sözler söylemiştir. Diğer rivayetlerde ise Mâiz’in zinası, Hz. Peygamberi son derece kızdıran bir konuyla irtibatlandırılmıştır. Gazilerin eşlerine karşı işlenen bu suça Hz. Peygamber çok kızmış, sonunda Mâiz’i aleme ibret olacak şekilde taşlatarak öldürtmüştür. Ölümünden sonra yaptığı bir konuşmayla da insanları, benzer suçları işlememe konusunda sert bir dille uyarmıştır. Bir birleriyle tam anlamıyla zıt olan bu iki tutumun (Hz. Peygamber’in açıklamaları ve tavrı), aynı şahsın zina suçunda ve recm edilmesi hadisesinde birleştirilmesi mantiken imkansızdır. Fakat bu imkansız durum, ortak metinde bir araya getirilmiştir.

Belirtmemiz gereken bir başka çelişki de; müellifin rivayetlerle ilgili yaptığı genel değerlendirmedeki şu yorumudur: “Mâiz, tövbe ile kurtulması mümkün olan bir günahtan tam olarak temizlenmek için kendisine ceza uygulanmasını istemiştir.”³⁶ Halbuki müellifin tespiti ile sahih olduğunu söylediği (5. Câbir hadisi) hadiste Mâiz, kendisini taşıyan topluluğa; “Ey cemaat! Beni Rasûlullah’a götürün. Kavmim beni öldürüyor. Bana Rasûlullah seni öldürmez demişlerdi” diye bağırıp, feryat ediyor. Bu ifadeler, müellifin yorumladığı gibi Mâiz’in ölmek istediğini değil, tam aksine istemediğini göstermektedir.

Ortak metinde de bir araya getirilen çelişkilerin üzerinde, rivayetlerin teker teker tahlillerinin yapıldığı yerlerde durulduğu için, burada ayrıca tekrarlamıyoruz. Bizce, söz konusu rivayetlerden tarihî olarak mümkün olabilecek bir metin çıkarılacak ise, şöyle bir metin çıkarılabilir:

“Hz. Peygamber’in Medîne döneminde, Mâiz b. Mâlik adında bir genç zina ettiğini iddia ederek peygambere gelmiş, aşırı ısrarlarının sonucunda da recm edilmiştir.”

Her hangi bir hukukî hüküm çıkarımına mesnet olamayacak böyle bir rivayet, her türlü tarih ve hadis tenkit kritiğine açık olarak tespit edilebilir. Daha fazlası değil. Müellifin de itirafıyla bu metinlerden hareketle, Rasûlullah’ın recim cezasını; ta’zir olarak mı, içtihat olarak mı, cahiliye devrinden beri süregelen öldürme (recm) adeti nedeniyle mi, Yahûdilerin recm edilmesinde olduğu gibi Tevrat’ın bir hükmü ile mi, yoksa Kur’an’ın bir hükmü ile mi verdiği sonucunu çıkarmak zordur.

Müellifin Rivayetleri Değerlendirmesi

Müellif, nakletmiş olduğu bütün rivayetlerin hemen akabinde senet ve metin tahlili yapmış olmanın yanında ayrıca bir de genel değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirmenin senet ve metin yönünden önem arz eden noktaları kısaca şöyledir.

---

³⁶ Yusuf Ziya Keskin, *a.g.e.*, 21.

Hadislerin Senet / İsnat Açısından Değerleri

Mâiz b. Mâlik’in recm edilmesine dair rivayetler, tespit edebildiğimiz kadarıyla onbeş sahabiden gelmiştir. Bu rivayetlerden bazıları, sahabelerden sonraki tâbiîn ve tebe-i tâbiîn tabakalarında sadece birer kişi tarafından rivayet edilmiştir. Bu sebeple bazı sahabelerden gelen rivayetler garibdir. Ancak garib hadis, sened incelemesine göre sahih, hasen ve zayıf olabilir.³⁷ Konuyla ilgili rivayetleri naklettiğimiz yerlerde, müellifin kanaatlerini, her hadisin sonunda vermiş bulunuyoruz.

Müellifin Rivayetleri Metin Açısından Değerlendirmesi

Müellif, recm olayını isnat yönüyle sahih kabul etmekle birlikte, metinlerde zina olayının faillerine ilişkin bilginin yeterli olmadığını, çünkü; Mâiz’in zina ettiği kadından hiç bahsedilmediğini, bunun da önemli bir metin eksikliği olduğunu kabul etmektedir³⁸.

Müellifin üzerinde durduğu eksiklerden biri de, olayın zamanıdır. Ancak ona göre, bu son derece önemli noktanın tespiti, mevcut tarihî veriler (nakledilen rivayetler) ışığında mümkün değildir³⁹. Bununla birlikte müellif, rivayetlerden hareketle tahminî bir zaman tespitinde bulunmuştur. Yaptığı tespit, rivayetlerin karakteri gereği çelişkili olmaktan kurtulamamıştır. Çünkü bu metinlerden bir tarih çıkarmak hemen hemen imkansızdır. İşte bu imkansız durum, müellifi bir paragraf içinde çok önemli bir çelişkiye düşürmüştür. Şöyle ki;

“Mâiz’in ne zaman recm edildiği hususunda ilk devir kaynaklarında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Ancak bu olay iki yahûdinin recm edilmesinden sonra meydana gelmiştir. İki Yahûdinin recmi kanaatimizce Hz. Peygamber’in Medineye geldiği ilk yılın sonları veya ikinci yılın başlarında meydana geldiğine göre, Mâiz’in recmi bu tarihlerden bir müddet sonra olmalıdır. İmam Şâfi’î, insanların kendi aleyhlerine olacak şeyi bilmemeleri sebebiyle bu şekilde ısrarla itirafda bulunmalarından hareketle bu olayın İslam’ın ilk yıllarında olduğunu belirtir Mâiz’in recm

---

³⁷ Keskin, 221.

³⁸ Keskin, 214.

³⁹ Keskin, 214

olayının kesin tarihini tespit edememekle birlikte, İmam Şâfi’î’nin dediği gibi bu olay İslam’ın ilk yıllarında meydana gelmiş olmalıdır.”⁴⁰

Müellifin bu ifadelerinde, “*İslam’ın ilk yılları*” ifadesi, “*Medine’nin ilk yılları*” yerine bir sehiv sonucu yazılmamış ise, çok önemli bir çelişkiye düşülmüş demektir. Bu tahmin ve yorumun kabul edilmesi mümkün değildir. Çünkü hem olay Medine’de cereyan etmiştir, hem de Rasûlullah’ın Mekke devrinde had/ceza uygulayacak sosyal bir statüsü söz konusu değildir. Ayrıca, “*İslam’ın ilk yılları*” ifadesi literatürümüzde, Mekke dönemi için kullanılır.

Müellif metinlerde, Mâiz’in zina ettiği kadının hür mü, cariye mi olduğu konusunda ihtilafların bulunduğunu kaydetmekte ve bu kadının Hezzal’in cariyesi olduğu yönündeki rivayetleri tercih ettiğini belirtmektedir.⁴¹

Hadis metinlerinde geçen Mâiz’e ait; “...Bana Allah’ın Kitabını uygula”, “Bana zina cezasını tatbik et”, “Zina için bir had / ceza yok mu?”, şeklindeki ifadelerin, mana ile rivayetten kaynaklandığı belirtilmektedir.⁴²

Yine hadis metinlerinde geçen itiraf etmenin adedi konusundaki ihtilaflar ile ilgili olarak; uygun ve doğru olanın “dört defa” olduğunu bildiren rivayetler olduğunu söylemektedir. Çünkü müellife göre bu sayı, Kur’an’ın şahitlik konusunda istemiş olduğu adede uygundur.⁴³

Müellif Mâiz’e verilen cezanın, siyaseten ve icthadi olarak verilip uygulanmış bir ceza olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁴⁴ Ona göre; Mâiz’in taşlanma esnasında kaçtığı Rasûlullah’a haber verilince, “Bıraksaydınız ya!” buyurması, bu sonucu destekleyici mahiyettedir ve cezanın içtihaden verilmiş olduğunu göstermektedir.⁴⁵

Müellifin Hadis Metinlerinde Tespit Ettiği Problemler

1- Mâiz’in zina ettiği kadından hiç bahsedilmemesi.

⁴⁰ Keskin, 214.

⁴¹ Keskin, 215. Beyhakî, Sünen, VIII, 225-26. “İslam’ın ilk yılları” ifadesini Şâfi’î’ye nisbet etmiştir

⁴² Keskin, 217

⁴³ Keskin, 217.

⁴⁴ Keskin, 219

⁴⁵ Keskin, 220.

2- Hz. Peygamber’in Mâiz’in zina ettiği kadını da çağırması ve ona da cezayı uygulamış olması gerekirdi. Bu konuya rivayetlerde hiç değinilmemiş olması, râvilerin ihmalinden kaynaklanmış olmalıdır.

3- Mâiz’in recm edilmesi olayını, on yıl Rasûlullah’a hizmet etmiş olan Enes b. Mâlik’ten nakledilmemiş olması.

4- İlk devir hadis kaynaklarından olan Malik’in eseri Muvattâ’da muttasıl bir senetle bu olayın nakledilmemesi.

Bu noktalar, aklen görülmemesi mümkün olmayacak kadar zahir olan rivayetlerdeki çelişki ve problemlerdir.

Müellif çalışmasında, rivayetler çerçevesinde oluşmuş olan fikhî icthadları ve yorumları da kaydetmiştir. Konumuz bakımından önemli olan bazı içtihatları burada zikretmek istiyoruz.

Alimler zina suçunda; kaç defa itiraf ile suçun ve cezanın sabit olacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Ebî Leylâ ve Ebû Hanife gibi bir kısım hukukçular, Mâiz olayından hareketle, dört defa itirafın gerekliliği/yeterliliği doğrultusunda görüş bildirmişlerdir. Bir defa itiraf ile de ceza uygulanır diyen alimler, müellifin ayrıca naklettiği Â’sif hadisini (bir işcinin recm edilmesi olayı) delil saymışlardır. Hasan Basrî, İmam Malik, İmam Şâfiî bunlardandır.⁴⁶

İslam hukukçuları; zina eyleminin taraflarından birinin itirafta bulunmadığı veya mahkemeye gelmediği durumda ne olacağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Serahsî bu hususta şöyle demektedir: “Kıyasa (akla) göre kadın hazır bulunmadığı halde hakimin huzurunda ikrarda bulunan erkeğe had/ceza uygulanmaması gerekir. Çünkü kadının mahkemeye gelmemesi durumunda nikah iddia edilmesi gibi şüphe durumu ortaya çıkar. Ancak istihsanen erkeğe had uygulanır, çünkü Hz. Peygamber Mâiz b. Mâlik’in zina ettiği kadını getirmeksizin ona recm cezası uygulamıştır.”⁴⁷

---

⁴⁶ Keskin, 229

⁴⁷ Keskin, 233

Serahsî'nin açıklamasından da anlaşılacağı gibi, Mâiz örneği İslam hukukçularının düşüncelerini ve aklî çıkarsamalarını (içtihatlarını) olumsuz yönde etkilemiştir.

Müellifin Sonuç Değerlendirmesi

Müellif, Mâiz b. Mâlik'in recm edilişi ile ilgili rivayetlerin sonunda şu kanaate varmıştır:

“Mâiz b. Mâlik'in recm edilmesi olayı, hadis usûlü kâidelerine göre sahih isnadlarla nakledilmiştir. *Dolayısıyla bu rivayetler hüccettir.*”⁴⁸

“Hz. Peygamber iki Yahûdiyi Tevrat'ın hükmüne göre, Mâiz b. Mâlik ve diğerlerini ise kendi ichtihadına göre recm etmiştir. Evli zanilere recm cezası ashop döneminde de devam etmiştir. Daha sonra gelen İslam alimleri de bu cezanın varlığını kabul etmişlerdir. Ehl-i bid'at sayılan bazı grupları hariç tutarsak, İslam alimleri arasında recm cezası konusunda herhangi bir ihtilaf mevcut değildir. Recm ile ilgili rivayetlerde pek çok ihtilaf ve farklılıklar mevcuttur. Ayrıca hadislerin tamamı mana ile rivayet edilmiştir. Rivayetlerdeki ihtilaf ve farklılıklar, ya hadislerin manen veya ihtisaren rivayetinden, ya râvilerin zabt kusurlarından, ya da râvilerin rivayetlere yaptıkları eklerden kaynaklanmıştır. Bazı alimler recmin manen mütevatir mertebesine ulaştığını söylese de, recm ile ilgili rivayetler *meşhur* olup, *mütevatir* mertebesine ulaşmamıştır.”⁴⁹

Sonuç:

Müellif, isnadın sıhhati karşısında geleneksel tutumu benimsemiş ve bu rivayetlerin sahih olduğunu ve hüccet olduklarını belirtmiştir. Yorumları sadedinde metinler ile ilgili tüm akla rağmen ifadeleri, isnadın otoritesi karşısında; ya ma'nâ ile rivayete, ya da râvilerin ihmal ve zabt kusurlarına bağlayarak göz ardı edebilmiş ve bu rivayetlerin hüccet oldukları doğrultusunda görüş bildirmiştir. Ulaşılan bu görüşün

---

⁴⁸ Keskin, 221

⁴⁹ Keskin, 320

akla rağmen olduğunu, müellifin metin tahlillerinin sonunda tespit etmiş olduğu kusurları görmemek için başvurduğu ifadelerde görmek mümkündür.

Hız. Peygamber’in (a.s.) recm cezası uyguladığına ilişkin yukarıda ele aldığımız Mâiz b. Mâlik olayına ait rivayetlerden hareketle, İslam Dininde recm cezası vardır, diyebilmenin zor olduğu kanaatindeyiz. Çünkü rivayetler, hem tek tek, hem de topluca değerlendirildiklerinde, cem ve te’vili mümkün olmayan çelişkiler ihtiva ettikleri açıktır. Bu çelişkileri, müellifin yapmaya çalıştığı gibi; “*ma’nâ ile rivayet*”, “*muhtasar rivayet*”, “*râvinin tesâhülü*”, “*râvinin zabtındaki kusur*” v.s. şeklinde öne sürülecek mazeretler ile giderilemeyeceği kanaatindeyiz.

Rivayetlerin savunulması sırasında müellifin sık sık başvurduğu yukarıdaki teknik hadis terimleri, söz konusu rivayetlerin kusurlarını giderici değil, tam aksine sahih olmalarını engelleyici birer faktördürler. Çünkü en muteber “*Sahih Hadis*” tanımına göre, sika bir râvinin zabt kusurunun bulunmaması gerekmektedir.⁵⁰ Müellif, hadis metinlerindeki çelişkileri gidermek için başvurduğu mezkûr çarelerle, “*sahih*” diye belirttiği rivayetleri tekrar zayıf duruma düşürmüştür.

Söz konusu rivayetler, dinin fezâil ve nevâfil gibi alimlerin genellikle müsamahakar oldukları konulara ait olmadıkları için, müellifin benimsemiş olduğu yaklaşım tarzını benimseyemiyoruz. Kanaatimizce müellifi de böyle bir yaklaşıma sevk eden husus, rivayetlerin isnat bakımından sağlam oluşlarıdır. İsnadın geleneksel otoritesi müellifin rivayetler karşısında olumlu bir tavır almasını sağlamıştır. Halbuki araştırmaya konu olan rivayetler, İslam Dini’nin en ağır cezasını ilgilendirmektedir. Böyle bir konuda rivayetler, mazeretler bulunarak kabul edilmeye değil, çok sıkı bir incelemeye tabi tutularak eleştirilmeyi gerektirir. Çünkü varılacak hükmün sonunda, insanın öldürülmesi gibi en ağır bir ceza söz konusudur. Böyle önemli bir konuda, nakledilen hadislerin senetlerinin sağlam olması yeterli değildir. M. Gazâlî’nin

---

⁵⁰ Sahih hadis: İlk ravisinden Hz. Peygamber’e kadar senedi muttasıl, ravileri de âdil ve zâbit olup, şaz ve muallal olmayan hadistir. Bu konuda bkz: İbn Salah, Ebû Amr Osman b. Abdirrahman eş-Şehrazûrî, *Ulûmü’l-Hadîs*, Dâru’l-Fiker, Dimeşk, 1986,s.11; İbn Hacer,el-Hâfiz Ebu’l-Fazl Ahmed b. Ali, *Nüzhetü’n-Nazar Şerhu Nuhbeti’l-Fiker*, Beyrut, 1989, s. 29-31; Talat Koçyiğit, *Hadis İstihlaları*, A.Ü.İ.F. Yay., No:170, Ankara, 1985, s. 383-84.

ifadesiyle; “*senedi sahih, metni ma’lûl hadisin kıymeti nedir?*”⁵¹ Katî delillerin gerektiği bu gibi hukûkî konularda, Mâiz hadisesindeki gibi haber-i vahidler delil olmazlar.

İslam Fıkhının ilk teşekkül devrinde, “Ehl-i Rey” olarak bilinen özellikle Hanefî hukukçular, rivayetlerin isnadından ziyade onların başta Kur’an olmak üzere dinin temel ilkelerine ve akla uygun olmaları şartını aramışlardır. Ancak, Şafî’ nin ve “Ehl-i Hadis” in müdahalesiyle bu akım akim kalmış ve hadis ilmiyle birlikte İslam hukukunda, sadece rivayetlerin isnadına ve lafızlarına bakılmıştır. M. Hayri Kırbaçoğlu’ nun bu noktaya ilgili şu değerlendirmesini burada aktarmak istiyoruz:

“İşte Şafî ‘*Yaşayan Sünnet*’ yerine ‘*Hadis*’ i ikame etmek isterken, Sünnet’ in gerek sübûtu gerekse delaleti konusunda akıl ve mantığın yoğun kullanımını da sınırlamak, bu alanda aklın hareket alanını- Hadis ehlinin genel temayülüne uygun olarak- elden geldiğince daraltmak istemiştir.”... “Özetle şafîî din alanında re’ yin – yani akıl, mantık ve serbest yorumu – yoğun olarak kullanan Re’ y ehline özellikle Hanefilere karşı aklın alanını daraltmak amacıyla bir yandan Yaşayan Sünnet yerine Hadisleri ikame ederek “nascılık” ı, diğer yandan Hadis metinlerinin lafızlarına ağırlık vererek “lafızcılık” ı ön plana çıkarmaya çalışmıştır.”⁵²

Burada, geleneksel (isnad merkezli) hadis okuyuculuğunun ortaya çıkardığı bir başka önemli probleme daha işaret etmemiz gerekiyor. Şöyle ki; bu rivayetler isnatları sağlam oldukları için kabul edilecek olurlarsa, aynı şekilde isnadı sağlam olarak rivayet edilen, “*Recm Ayeti*”⁵³ ile ilgili rivayetlerin de kabul edilmesi gerekir. Çünkü

⁵¹ M. Gazâlî, *Nebevî Sünnet*, İstanbul, 1992, s. 31.

⁵² M. Hayri Kırbaçoğlu, “*Sünnet ve İslam Kaynaklarının Modern Anlamı*”, İslam ve Modernizm Fazlurrahman Tecrübesi Sempozyumu, 22-23 Şubat, 1997, İstanbul B.Ş.B.K.İ.D.B.Y., 1997, s. 286.

⁵³ Recm ayeti olarak rivayet edilen ve Hz. Ömer’ in Kuran’ a yazmak istediği ve İslam alimlerinin hükmü bâkî lafzı mensuh diye yorumladıkları ayet ile ilgili de eleştirilmesi gereken çok nokta vardı. Ancak, makalenin hacminin fazla olacağından endişeyle bu noktalar üzerinde durulmamıştır. Burada sadece, Nasr Hamid Ebû Zeyd’ in kısa bir değerlendirmesini dip not olarak vermekte fayda görüyoruz: “...Bu anlayışa göre güya Kuran’ da recm ile ilgili bir ayet varmış; ancak daha sonra bunun tilaveti nesh edilip hükmü baki kalmış... Görüldüğü gibi, nerede başlayıp nerede bittiğini kavrayamadığımız belirsiz bir helozonun içerisinde dönüp duruyoruz.”, Ebû Zeyd, *İlâhî Hitabın Tabiatı*, Kitâbiyât, Ankara, 2001, s. 165. Konuyla ilgili olarak T. Nöldeke de şöyle

müellif; bu ayetle ilgili Hz. Ömer, Zeyd b. Sâbit ve İbn Abbas’dan gelen rivayetlerin sahih olduklarını söylemiştir.⁵⁴ Tabii böyle bir kabul, zorunlu olarak Kur’an’ın eksik olmuş olduğu sonucun doğuracaktır. Böyle bir sonucu kabul etmek mümkün olmadığına göre, isnatları sağlam bile olsa bu rivayetler, metinlerinde bulunan kusurlar nedeniyle reddedilmiştir. Aklın ve mantığın gereği de budur. Ama aynı yaklaşım recm cezasına dair rivayetlere uygulanmamış ve rivayetler isnatlarının sağlam olduğu gerekçesiyle kabul edilerek, hüccet (delil) sayılmıştır. Bu, tam anlamıyla çelişkili bir tutumdur.

Joseph Schacht, İslam Ansiklopedisi’nin “zina” maddesinde sözünü ettiğimiz recm ayeti ile ilgili şöyle demektedir:

“Halife Ömer tarafından da doğrulandığı söylenen ve Kur’an’ın orjinal ayetlerinden sayılan “Recm” ayeti; *Ergin yaşta bir erkek (şeyh) ve ergin yaşta bir kadın (şeyha) zina ettiklerinde Allah’ın başkalarına ibret dersi olacak bir cezası olmak üzere onların ikisini de taşla tutunuz*, böyle bir ayetin doğruluğu muhtemel değildir. Ömer’in adıyla birlikte zikredilen bununla ilgili rivayetler açıkça maksatlardır. Peygamber’in recm cezası uyguladığına dair hikayeler ise inandırıcı değildir. İslam’a daha erken bir devirde girmiş olan bu ceza, ayrıca bir hadiste de belirtildiği gibi Yahûdi Hukuku’ndan (Tesniye, XXII, 22) alınmış olmalıdır.”⁵⁵

Fahri Demir, J. Schacht’ın ilgili makalesine yaptığı tetimmede (ekte); recm cezasının icmâ ile sabit olduğunu, dolayısıyla bunu inkar etmenin ve icmâdan ayrılmanın dalalet olacağını söylemiştir. Bazı klasik kaynaklara atıfta bulunan F.

---

demektedir: “ Ömer gibi kılı kırk yaran bir insanın recm ayetinin gerçekliğinden yana olduğuna inanmak güçtür.” T. Nöldeke, *Kuran Tarihi*, İlke Y., İstanbul, 1970, s. 24. Ş. Karataş’ın konuyla ilgili değerlendirmesini de kısaca burada zikretmek istiyoruz: “Prensip olarak Kuran dışında kaldığı söylenen, diğer bir ifadeyle metin olarak Kuran’da yer almadığı halde hükmü Kuran hükmü gibi değerlendirilen hiçbir rivayetin Kuran’dan olduğunu isbat mümkün değildir.” *Şia ve Sünnî Kaynaklarda Kuran Tarihi*, 197

⁵⁴ Keskin, *a.g.e.*, 108.

⁵⁵ Joseph Schacht, İ.A., *Zina Mad.*, M.E.B.Y., İstanbul, C., XIII, s. 571- 574.

Demir, recm cezasının Kur'an'da belirtilen celde (sopa ile dövme) cezasına, Hz. Peygamber tarafından getirilmiş bir tahsis olduğu kanaatini belirtmektedir.⁵⁶

F. Demir'in, recm cezasını Kur'an'daki celde ayetine yapılmış bir tahsis olarak değerlendirmesinin ne derece tutarlı olduğunu göstermek bakımından, çok kısa olarak tahsis üzerinde durmak istiyoruz. Tahsis: *Âmmın bazı fertlerine münhasır kılınmasıdır*.⁵⁷ Daha kapsamlı diğer bir tarif ise şöyledir: Tahsis; *âmmın fertlerinin bir kısmının çıkarılması ve kapsamının daraltılmasıdır*.⁵⁸

Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi tahsis, âmm (genel) olan bir hükmün bazı fertlerine şümulünün (kapsamasının) kaldırılması, uygulanmamasıdır. Nur Sûresi'nde nazil olan celde cezasının, köle ve cariyeler için yarısının uygulanmasını belirten Nisa 25. Ayet ile tahsis edilmesinde olduğu gibi. Nur sûresinde umumi olan ceza, Nisa Sûresi'ndeki ayet ile; bu hükmün cariye ve köleler için geçerli olmadığı belirtilerek, tahsisi yapılmıştır. Tahsis budur. Fakat F. Demir'in ifade ettiği recm cezası, tahsis değildir. Çünkü o ayrı bir hükümdür. Celde olarak tespit edilen cezanın umumi ifadesi içinde yer alan bir hüküm değildir. Bu nedenle tahsis söz konusu olamaz. Eğer ayet genel anlamda; “ Zina eden erkek ve kadınlara yüz celde vurun veya ölüm cezasına çarptırın” demiş, ya da; Kur'an'da âmm (genel) bir hüküm olarak sadece recm cezası bulunmuş olsa idi, bu durumda Hz. Peygamber'in celdeyi bekarlara, recm cezasını da evlilere tahsisi, hukûki anlamda tahsis olurdu. Fakat ayetlerin anlamları böyle olmadığı için, bu konuda tahsisten bahsetmek isabetli değildir.

Burada şu noktayı da belirtmeden geçemeyeceğiz: Müslümanlar arasında İslam Dini'ne yanlı bakışıyla ün salmış olan J. Schacht'ın, recm konusundaki rivayetleri, Kur'an'ın güvenilirliğine ve mütevatir oluşuna aykırı bularak reddetmesini ve gösterdiği titizliği, F. Demir'in eleştirmiş olması şaşırtıcıdır.⁵⁹

⁵⁶ Fahri Demir, İ.A., *Zina maddesine tetimme*, XIII, 573-74.

⁵⁷ Abdülkerim Zeydan, *Fıkıh Usûlü*, (Terc. Ruhi Özcan), Ankara, 1982, s. 400. Ayrıca bkz: Ebû Zehra, *İslam Hukuk Metodolojisi*, (Terc: Abdulkadir Şener), Ankara, 1981, s. 41; Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *Usulü'l-Fıkh*, İstanbul, 1984, s. 124-25.

⁵⁸ Ferhat Koca, *İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, İsam Yay., İstanbul, 1996, s. 104

⁵⁹ J. Schacht, hakkında geniş bilgi için bkz: M.Emin Özafşar, *Oryantalist Yaklaşım İtirazlar*, Araştırma Yay., Ankara, 1999, 31-73.

İsnadları; Sahih, Hasen, Zayıf olarak Kütüb-i Sitte gibi önemli hadis kaynaklarında yer alan recm cezası ile ilgili rivayetler, yazılı kaynak olarak ilk defa Abdurrezzak b. Hemmam’ın Musannef’inde geçmektedir. Mevkuf ve mürsel rivayetler ile de, Mâlik’in Muvattâ’ında nakledilmiştir. Kütüb-i Sittenin telif devri ile bu ilk dönem eserleri arasında bir asırdan daha fazla bir zaman vardır. Bu önemli bir süredir. Ayrıca, bu sürede İslam hukukunun da önemli ölçüde geliştiğini ve belirli ekollerin ortaya çıktığını da dikkate almalıyız. Çünkü, bu konuda nakledilen rivayetlerin içerikleri, yani ifade biçimleri ile hukukun gelişmesinin ve hukûkî problemlerin tartışılmasının bir ilişki içerisinde olduğunu düşünüyoruz.⁶⁰

İslam hukukundaki recm cezası ile ilgili ihtilaflar, söz konusu rivayetlerdeki lafız ve ifade farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu durum, iki açıdan konuya bakabilmeyi mümkün kılmaktadır. Birincisi, geleneksel bakış açısidir. Bu bakışa göre, ihtilafların nedeni rivayet edilen metinlerdeki ifade farklılıklarıdır. Bu farklılıklar, farklı içtihatları doğurmuştur. Diğer bakış açısına göre ise, recm cezası hukûkî olarak araştırılıp, belirli kurallara bağlanmak istendiğinde konunun detaylarıyla ilgili problemler ortaya çıkmış ve buna paralel olarak da rivayetler gelişmiştir.⁶¹ Yani, gerekli ifadeler hadis metinlerinde yer almıştır. Hadis metinlerinde yer alan recm cezasıyla ilgili detayları aşağıdaki şekilde sıraladığımızda, gerekli bütün hukukî detayların eksiksiz olarak belirlenmiş olduğunu görebiliriz:

Karar Aşaması:

- 1- İtiraf,
- 2- İtirafın adedi,
- 3- İtirafçının akli dengesinin yerinde olup olmadığının tespiti,
- 4- İtiraf anında sarhoş olup olmadığının tespiti,

---

⁶⁰ Bu konuda geniş bilgi için M. Emin Özafşar’ın *Hadisi Yeniden Düşünmek Fıkhî Hadisler Bağlamında Bir İnceleme* adlı eserine bakılmalıdır. Müellif İslam Fıkhının gelişimi sürecinde hadislerin ve sünnetin nasıl algılandığı ve ne gibi bir işlevi üstlendiği konusunda oldukça önemli tespitlerde bulunmuştur. Özellikle bkz.: 43-80.

⁶¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Fazlurrahman, *İslam*, (Terc: Mehmet Dağ, Mehmet Aydın), *Hadisin Doğuşu ve Gelişmesi*, Selçuk Yay., Ankara, 1992, (İkinci Baskı), s. 59-94

- 5- Davranışlarının normal olup olmadığına ailesinden/kavminden sorulması,
- 6- Sorgulama süresinde gözaltına alınması,
- 7- Yeterli sorgulama,
- 8- İtirafçının bekar mı, yoksa evli (muhsan) mi olduğunun tespiti,

İnfaz Aşaması:

- 1- İnfazın gerçekleştirileceği mahallin belirlenmesi,
- 2- Mahkumun bağlanıp bağlanmayacağı,
- 3- İnfaz esnasında çukura gömülüp gömülmeyeceği,
- 4- İlk infaz icrasını, yani ilk taşı kimin atacağı, (Devlet başkanı, vs.)
- 5- İnfazın hangi türden maddeler ile yapılacağına tespiti, (Taş, toprak parçası, kesek, tezek, kemik, v.s.)
- 6- İnfaz esnasında mahkum kaçarsa ne yapılacağı,
- 7- İnfaz gerçekleşikten sonra yapılacak işlemler, (Cenaze namazı, onun için istiğfar etmek ve etmemek gibi.)

Vermiş olduğumuz bu detaylar ayrı ayrı rivayetlerde belirtilmiştir. Rivayetlerde zikredilen bu düzenlemeler, bir taraftan recm cezasında neredeyse hiç eksik bırakılmamış, her husus belirtilmiş intibamı verirken, diğer taraftan çok önemli noktalar özellikle göz ardı edilmiştir. Örneğin, zina ettiğini itiraf eden kişinin suç ortağının kim olduğu ve ona ne yapıldığı (ceza verildiği) konusunda, en küçük bir bilgi dahi yoktur. Oysa bu husus, hukuk açısından son derece önemlidir.

Burada dikkate alınması gereken bir noktayı daha belirtmemiz gerekmektedir. Müellifin tespitine göre zayıf görülen rivayetler öz ve detaydan mahrumdur. Râviler ise, cerh ve ta'dil prensiplerine göre rivayetleri delil olmayacak kişilerden oluşmaktadır. Bizce recm cezasına ilişkin rivayetin özü, bu zayıf ve delil olmaz rivayetlerdir.

Detaysız bir şekilde recm olayını bildiren zayıf rivayetlerden, hasen ve sahih rivayetlere geçtikçe olayın detaylandığını ve hukûkî malzeme olabilecek tüm ferî (ayrıntı) noktaları içermeye başladığını görüyoruz. Rivayetin sahih olma statüsüne yükselmesiyle birlikte, hadisteki detay bilgilerin artması arasındaki paralelliği tutarlı

bir şekilde izah etmek oldukça zordur. T. W. Juynbol, bu noktayla ilgili şu mütalaada bulunmaktadır:

“Bununla beraber İslam’da mü’minler için, peygamberin ve eski Müslüman camiasının sünnetinden başka hakiki bir düstur bulunmayacağı hakkındaki mebbe sım-sıkı muhafaza edildi. Bu vaziyet çok geçmeden, hadislerin kasden tahrif edilmesine saik oldu. Hz. Peygamber (a.s.) kavil ve fiillerini yeni zamanın düşüncelerine uygun şekile soktular ve bu suretle ortaya istihdaf edilen gayeye uygun birçok hadisler çıkarıldı.”⁶²

Kanaatimizce İslam hukukçuları ve Hadisçiler, kendi tarihselliklerinin koşulları altında bu cezanın zaten toplumsal⁶³ ve eski dinî geleneklerdeki sübutundan da hareketle, zayıf rivayetlerin daha güçlü hukukî delillere dönüşümünü sağlamışlardır. Hadisin/Sünnetin isnadın otoritesi sayesinde hukukî bağlayıcılığının zirvesinde olduğu bir sırada, rivayetler senarize sürecinden geçmiştir.⁶⁴ Farklı ekoller, farklı detayları içeren rivayetleri elde etmişlerdir. Böyle bir senaryolaştırma faaliyetini düşünmediğimiz takdirde, her ikisi de sahih olan rivayetler arasındaki çelişki ve ifade farklılıklarını, sadece ravinin tesâhülü (gevşekliği), ihtisar (rivayeti kısa tutma) düşüncesi vs. gibi gerekçeler ile izah edemeyiz. Recm hükmünün istinbatına (çıkartılmasına) elverişli (eksiksiz) hadis metinlerinden ziyade, hükümlerin tespitine paralel olarak gelişen ve olgunlaşan (recm cezası) metinlerden, rivayetlerden bahsetmek daha uygundur.

Yaklaşımımızı teyit etmesi bakımından, müellifin esrinde naklettiği Cüheyneli bir kadının recm edilmesiyle ilgili rivayetten, kısaca bahsetmemizde yarar vardır. Bu rivayetlerde de bir “kadın itirafçı” vardır. Olayın kahramanı olarak gösterilir ve aynı şekilde recm edilir. Recm edilışin sonunda aynı övgüler vs. bu kadın için de söylen-

⁶² T.W.Juynbol, İ.A., *Hadis maddesi*, s. 48. Juynbol bu görüşlerini, İ. Goldziher’den naklederek belirtmiştir.

⁶³ Mahmut Şükrî el-Âlûsî, *Ukûbâtü'l-Arab Fi'l-Câhiliyye*, Tahkik ve Şerh: Muhammed Behçet el-Eserî, Mecelletü'l-Mecmai'l-İlmî el-İrâkî, C.XV, II. Cüz, s. 32-38. Bu çalışma cahiliyye devri Arab toplumunda zina için ölüm cezasının olduğuna ilişkin gerekli bilgiyi ihtiva etmektedir.

⁶⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Tilman Nagel, *Hadis ya da Tarihin İmhası*, Çev: Ali Dere, İ.A.D. , C. X, S. 1-2-3, 1997, s. 163-67.

mektedir. Mâiz olayına tamamen benzerlik arz eden bu olayın tek farkı kahramanın kadın olmasıdır. Bunun da böyle olması gerekiyor. Çünkü hukûkî düzenlemelerin yapılabilmesi için erkek örneğinin yanında, bir de kadın örneği gerekmektedir. Zira, zina itirafında bulunanın kadın olması durumunda; işin içine hamilelik, çocuğun doğup doğmayacağı, doğum sonrası nelerin yapılacağı gibi bir çok hukûkî düzenlemeler girmektedir. Bütün bunlar için de bir kadın örneği gerekmektedir ve bulunmuştur da! Her iki olayın da ortak noktası, suçun ikinci şahıslarının belirlenmemesi ve söz konusu edilmemesidir. Bütün bunlar ister istemez bizi, bu olayların gerçek tarihi olaylar olmayıp, birer kurgu-metin olduğu düşüncesine götürmektedir.

İslam hukukçularının hadislerden hüküm çıkarmada nasıl yararlanmış olduklarını daha iyi görebilmemiz için, M. Emin Özaşar'ın Mâlik'in Muvatta'ndaki Sünnet – Fıkıh ilişkisine dair yapmış olduğu bir yorum ve değerlendirmeyi aktarmak istiyoruz:

“ İslam fıkının sistematize edildiği hicri ikinci asırda, hadis-sünnet ilişkisine dair zihniyetin adeta kendisinde kristalleştiği Mâlik'ten, bir diğer ifadeyle, el-Muvattâ'dan aktardığımız örnekler çerçevesinde şu tespiti yapmak mümkündür: Her şeyden önce Mâlik'in düşüncesinde sünnet, fakihin kural olarak kabul ettiği fikhî muhtevanın adı olarak gözükmektedir. Hadis ise, bu sünnetin elde edilmesine kaynaklık eden önemli bir materyal olarak değer bulmaktadır. Yani, el-Muvattâ'da hadis ile sünnet aynı şey değildir. Hadis sünnetin elde edildiği kaynaklardan birisidir. Ancak, yegâne kaynağı değildir. Mâlik'e göre, sünneti belirlerken kullandığı rivayetin, merfû, mevkuף, ya da maktû' olması, müsned, mürsel veya munkatı' bulunması da son tahlilde önemli değildir. Bu bakımdan rivayetler, fikhî değerleri itibariyle eşit etkiye sahiptirler. Bunlar arasında yapılacak tercihin kriteri fakihin benimsediği temel fikhî prensipler ve kendine özgü zihin yapısıdır. Hatta sünnetin kaynağı her zaman bir rivayet olmak zorunda da değildir. Bazen süre gelen bir uygulama, bazen toplumun veya ulemanın ittifakı, bazen kişisel yorum, bazen de kıyas ve içtihat sünnetin dayanağı olabilmektedir. Bu da Mâlik'in kullanımında sünnetin statik bir espiri olmaktan çok, dinamik ve her zaman üretilebilen canlı bir fıkıh düşüncesi olduğu anlamına gelir. Kaynağını ise, en genel anlamda dinin teorik kaynağını temsil eden

materyaller ile o materyallerin uygulama alanı olan hayatın pratiğinden ve bu ikisi arasında kurulan dengeden alır.”⁶⁵

Mevcut şekliyle recm cezasının, İslam hukuku içerisine hangi sebeplerden dolayı ve nasıl girmiş olduğunu tespit etmek, ayrı bir araştırma konusudur. Ancak, Müslüman hukukçuların çoğunun benimsediği “*Fıkıh Usûlü*” prensiplerine göre, haram-helal ve insan haklarına müteallik; öldürme, kısas vs. de delil olacak bir hadiste bulunması gereken şartların, Mâiz b. Mâlikin recmi ile ilgili hadislerde bulunmadığını söylemeliyiz. Uygulamalardan anlaşılan, tarihî koşulların belirleyiciliğidir. Yoksa delillerin yeterliliği değildir.

Sonuç olarak; recm konusunda nakledilen bu ve benzeri rivayetleri hüccet kabul edip, İslam Dini’nde recm cezası vardır demek, ancak akla rağmen bir metin okuyuşunun sonucu olabilir.

---

⁶⁶ Mehmet Emin Özafşar, *Hadisi Yeniden Düşünmek*, s. 61.